

EL PRIMER CARLISME: MONOGRAFIA D'UN PROCÉS DE FORMACIÓ (1814-1833)

Universitat
de Girona

-Eduard Caballé Colom

-Tutor: Josep Clara Resplandís

-Grau en Història

-Universitat de Girona: Facultat de Lletres

-Treball de Final de Grau curs 2016-2017

-18 de Juliol de 2017

«Los hombres que se levantaron en armas a la muerte de Fernando VII para defender los derechos de su hermano sabían que la guerra estaba enlazada con las dos contiendas anteriores principales, la Guerra de Independencia y la Guerra Constitucional. La mayoría de los jefes habían participado en los dos conflictos pasados. Para ellos las tres luchas estaban unidas en un mismo ciclo histórico por ser defensas de los valores e intereses básicos de la España tradicional»²

---

¹IMATGE:Quadre anomenat “Calderote” d’Augusto Ferrer-Dalmau Nieto del 2010. Es mostra l’estrepitosa derrota dels liberals contra els llencers i la infantería de la *Expedición Real* de 1837 representa la Batalla de Villa de los Navarros del 4 d’agost de 1837.

² WILHELMSEM, A.(1998)*La formación del pensamiento político del carlismo (1810 – 1875)*. Actas, Madrid,p p. 199.

ÍNDIX

1.	INTRODUCCIÓ.....	4
2.	CONTEXT HISTÒRIC	8
3.	HISTORIOGRAFIA DEL CARLISME	13
4.	CARLISME COM A MOVIMENT ABSOLUTISTA, LA CONTRAREVOLUCIÓ.	18
5.	INSURRECCIÓ POPULAR, MASSES CAMPEROLES.	24
6.	ANTECEDENTS I CREACIÓ DEL COS IDEOLÒGIC DEL PRIMER CARLISME: AMB L'ANALISI DE DIFERENTS TEXTOS COETANIS	29
6.1.	Manifest de 1814	31
6.2.	Guerra Reialista de 1822 i la regència d'Urgell.....	38
6.3.	“Manifiesto de los Realistas Puros” de 1826	41
6.4.	Guerra dels Malcontents.....	44
6.5.	La Pragmàtica Sanció.....	47
6.6.	El fet religiós.	50
7.	CONCLUSIONS.....	54
8.	BIBLIOGRAFIA.....	57
9.	ANNEXOS.....	62

1. INTRODUCCIÓ

El carlisme és una peça clau per entendre la Història de l'Espanya del segle XIX i també la del XX. Quan es vol parlar del carlisme les definicions són molt variades, depenent evidentment de qui estigui fent la definició i possiblement de la voluntat que n'hi ha al darrera. Certament i com en qualsevol àmbit hi ha un cert consens a l'hora de definir el concepte, una definició esbiaixada i possiblement simplista que es pot esquematitzar amb un conjunt de punts clau. Aquestes definicions estigmatitzades sovint parteixen de la relació que guarda el Carlisme amb l'ultraconservadorisme, vinculat a una escissió alternativa dins la branca successòria dels Borbons. Com a punts bàsics és comú assimilar el carlisme amb el tradicionalisme i contrari al liberalisme. Si bé no és del tot mentida cap d'aquests atributs, tampoc és acurat afirmar-ho sense replantejar-se cada concepte.

Hem de tenir en compte que el carlisme és un moviment sociopolític, no només polític ni no només social, m'atreviria a dir que també supera allò sociopolític, nascut durant el final de l'Antic Règim amb un protagonisme importantíssim en la història contemporània d'Espanya que ha perdurat de manera vibrant, erosionada i corrompuda fins arribar als nostres dies ja amb certa marginalitat.³

Durant el treball intentaré fer una reflexió sobre els inicis d'aquest moviment, es tracta d'una comparació historiogràfica, el que han dit uns i el que han dit els altres. A grans trets i amb la contraposició de les diferents corrents històriques he intentat separar en dues aproximacions les visions que semblen més encaminades fins al moment per entendre el Primer Carlisme. Per una banda posant l'ull de mira en si és un moviment contrarevolucionari, absolutista, i per altra banda el fet popular com a font de mobilització d'aquestes idees. Després d'aquest exercici i amb l'empresa de buscar els antecedents clars del que esdevindria el carlisme, a la primera meitat del segle XIX, hi ha un seguit d'esdeveniments que es poden vincular a les diferents respostes historiogràfiques per tal d'intentar formar un fil evolutiu del moviment polític. Evidentment un fil que va estar marcat no només per la ideologia estricta del que en formaren part, sinó de la conjuntura que la va anar modificant i va crear noves respostes a noves dificultats, abans mai aparegudes.

Jordi Canal distingeix el desenvolupament del carlisme en tres fases, la de mitjans del segle XIX el carlisme fou l'encarregat de mobilitzar milers d'homes contra el liberalisme generant dues guerres civils, també anomenades Guerres Carlines, la de 1833-1840, 1846-1849 i 1872- 1876.

---

³ CANAL, Jordi (2000). *El carlisme. Dos siglos de contrarrevolución en España*. Alianza Editorial. Madrid, , pp 46.

La segona fase aniria dels anys 70 del segle XIX fins el punt àlgid de la Guerra Civil espanyola el 1936-39. Per iniciar després la tercera fase de marginalitat, però no a la desaparició.

Possiblement el carlisme com a conseqüència de la carga polèmica que comporta i pel motiu que hi ha multitud d'esdeveniments durant el segle XIX, que criden més l'atenció als historiadors contemporanis, és un tema que ha estat tractat sense la claredat que s'escau. Des de treballs com els de Melchor Ferrer i Federico Suárez Verdeguer, que s'aniran mencionant al llarg del treball, hi ha un acord en posar de rellevància la participació en l'inici del carlisme de la base popular en diferents ocasions. Potser però seria necessari i oportú fer una recerca sobre les bases ideològiques d'aquests fets, les inclinacions que podien porta els sectors que en formaven part i en conseqüència una contextualització i estudi dels esdeveniments que permeteren generar aquest moviment. Aquest treball neix amb la voluntat de l'estudi del primer carlisme i els seus antecedents propers, els projectes fallits que varen dibuixar les línies ideològiques d'un moviment en permanent mutació al llarg del temps.⁴

Federico Suárez Verdeguer afirma que <<*el carlismo crece y pervive sin variaciones ni alteraciones fundamentales*>>, aquesta és una hipòtesi que queda ja antiquada, els diferents treballs i monografies que han anat apareixent des de la dècada de 1950 són bona prova d'això. Evidentment no es pot posar en tela de judici el treball fet per Suárez Verdaguer en tant que tal i com ell reclamava mai s'havia fet un estudi exhaustiu més enllà d'obres i manuals d'història d'Espanya que no eren capaços de fondre el carlisme amb el seu context històric o més enllà de la <<*incomprensión que las generaciones pasadas nos han dejado como herència*>>⁵.

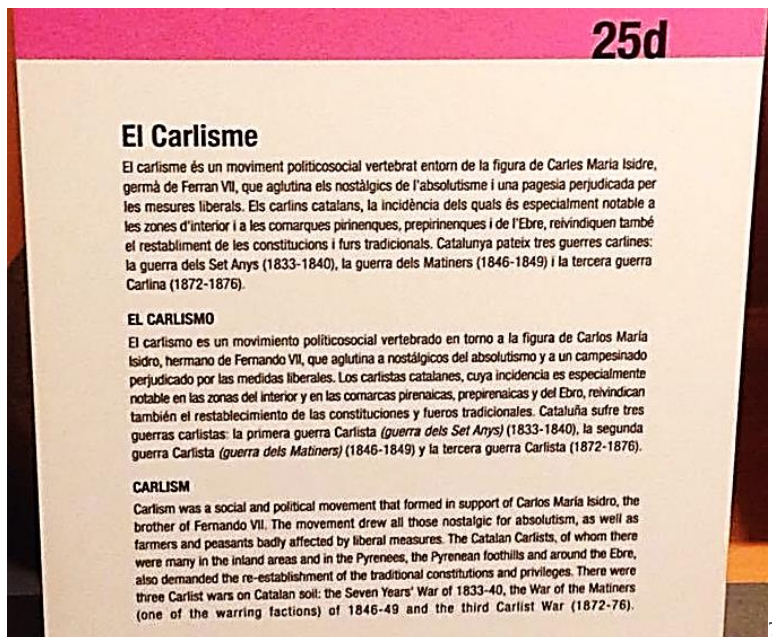
Per entendre el procés de formació d'aquest moviment hi ha hagut autors que han intentat definir el carlisme com un seguit de diferents cossos teòrics variants durant el temps en forma i contingut, com diu Jesús Millán "*aquest moviment es configurà, sota la formula del reialisme, primer, i del carlisme, més tard durant l'època decisiva dels canvis polítics produïts entre 1820 i 1840*".⁶ El que es proposa en el següent treball és donar cobertura de cabuda en l'espai i temps del que seria conegut com carlisme.

---

⁴ CLEMENTE BALAGUER, Josep Carles(1990). "Los carlistas". *Historia en sus textos* ISTMO. Madrid. pp. 15

⁵ SUÁREZ VERDEGUER, Federico (1951). *Un factor fundamental en la historia española del XIX*. a: Saitabi, , No. 8 (35-38): 100-115

⁶ FRADERA, Josep María, MILLÁN, Jesús, GARRABOU, Ramón(1990) *Carlisme i moviments absolutistes* Eumo. Vic, pp. 27.

Una opció molt sovint utilitzada i que es porta a terme en treballs d'aquestes característiques és fer una definició del terme, en aquest cas el carlisme, per procedir a la seva investigació i contextualització. Com es pot observar en l'anterior imatge, que fa referència a la breu definició que fa el Museu d'Història de Catalunya a el carlisme, veiem que parla d'un moviment politicosocial vertebrat en la figura de Carles Maria Isidre, sembla difícil a vegades retirar estigmatitzacions però la voluntat del següent treball passa també entre d'altres coses per intentar dilucidar la idea que la qüestió dinàstica sigui tant rellevant, sense anul·lar la possibilitat però que sí tingui connotacions.

Lluny de fer com deia un treball monogràfic basant-me amb la definició del terme intentaré fer la contextualització d'un "carlisme agafat amb pinces", més ben dit del cos teòric que es va anar plasmant durant els inicis del segle XIX per acabar formant el moviment polític que participaria en la guerra civil de 1833. Intentaré a partir de diferents i múltiples autors deslligar dels episodis anteriors a 1833 l'espurna o el motor de creació del fenomen en qüestió. Una voluntat primerenca que havia proposat en un inici es tractava de la vinculació d'aquest fenomen amb els últims episodis de la Inquisició Espanyola i l'abolició definitiva d'aquesta, mostraré cert interès en esbrina quina posició prenen els diferents actors participants del carlisme i d'aquest "proto-carlisme" en el fet religiós.

Estudiar aspectes conflictius en la dinàmica d'una societat sigui el temps que sigui és un estudi útil, perquè tal i com la certa historiografia com podria ser la marxista ens indica que es pot conceptualitzar la història intentant seguir una evolució de les estructures. Malgrat tot, l'acció

⁷ IMATGE: Panell informatiu del Museu D'Història de Catalunya amb una breu explicació del carlisme.

individual o de petits grups amb les seves formes de protesta, de resistència o d'adaptacions són elements transcendents per entendre les trajectòries seguides per la societat⁸

---

⁸ ARNABAT, Ramon(1997)*Moviments de protesta i resistència a la fi de l'Antic Règim* . Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, pp. 9.

2. CONTEXT HISTÒRIC

Amb l'arribada de la Revolució Francesa i la invasió napoleònica de 1808 ens situem en l'etapa final de l'Antic Règim a Espanya. Certament el règim ja estava en crisi amb les profundes divisions dins la corona espanyola. Sovint sembla una empresa difícil saber si s'hauria produït en tals dimensions un canvi de L'Antic Règim sense intervenció francesa. El 1807 amb el rerefons d'una forta crisi de subsistència es va agreujar la crisi de la Hisenda. Els ministres de Carles IV no podien solucionar la problemàtica per temor de generar una revolució si feien les reformes que pretenien, requerien de reformes que en últim terme haguessin qüestionat els privilegis de certs estaments, dificultant així l'ordre social tradicional.

Amb tot això hi havia una forta presència de soldats francesos en territori espanyol, Godoy⁹ començava a tenir molts enemics en diferents fronts, un d'ells constituïa el del mateix infant Ferran VII que pretenia la destitució del ministre i alhora l'abdicació del seu pare. El mateix any Ferran VII va protagonitzar la fallida Conjura de l'Escorial, sense aconseguir el seu propòsit. Després de la Conjura de l'Escorial Ferran hauria de demanar disculpes al pare ¹⁰ però ja era massa tard, Napoleó entraria el 1808, donant lloc al Motí d'Aranjuez que perseguiria Godoy i Carles IV. Godoy acabaria empresonat i Carles abdicant en favor del seu fill Ferran. Emilio La Parra López apunta quan parla del motí : << *Todo se organiza en el Real Sitio para preparar los ánimos a favor del príncipe Fernando y en contra de Godoy. El 17 de marzo, al anochecer, aparecen pasquines con la leyenda "Viva el Rey, viva el príncipe de Asturias, muera el perro de Godoy"*¹¹. En aquest últim fragment estem veient que el paper del mal govern, del rei mal assessorat encara era factible amb Carles IV, com un espècie de aura que enarborava en la societat tradicional i l'Antic Règim, es donaria per fet que la Divinitat col·locava uns homes per sobre d'uns altres.

Durant el segle XIX aquest fet canviarà. Es perdran al llarg del segle les últimes colònies que donaven fe del potencial d'Espanya, i la península ibèrica quedarà tancada en si mateixa, amb l'aparició de França i les revolucions liberals es començarà a pensar que es podrien canviar les coses asumint uns drets que abans no s'haurien ni pogut imaginar. Fernández Diaz-Plaja en el pròleg del llibre “ Historia de España en sus documentos” diu “*Una sociedad Jerarquizada se rompió en pedaços y los de abajo subieron decididos a acabar con la influencia francesa en nombre del Rey y la*

---

⁹ Manuel Godoy y Álvarez de Faria (Badajoz, 12 de maig de 1767-París, 4 d'octubre de 1851) va ser un noble i polític espanyol, favorit i primer ministre de Carles IV entre 1792 i 1798, i home fort en laombra de 1800-1808.

¹⁰ LA PARRA LÓPEZ, Emilio (2008) “En vísperas de la guerra: el triunfo de Fernando VII en El Escorial y Aranjuez.” *Revista General de Marina*, vol. 255, 8-9 (agosto-septiembre 2008), pp. 201-215. Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes.

¹¹ LA PARRA LÓPEZ Emilio(2012) “ En vísperas de la guerra : el triunfo de Fernando VII en El Escorial y Aranjuez” Alicante : Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes,. Pp. 209

*Religión: al mismo tiempo otros españoles de la parte contraria però en los que el patriotismo representava más que la razón, ponían en marcha en Cádiz una Constitución que se parecía extraordinariamente a la francesa de 1791 pero que tenia sobre ésta la ventaja de que havia sido creada con acento español*¹² Aquestes són unes afirmacions perilloses on indirectament separa la Espanya del moment en dos fronts, l'Espanya, per dir-la d'alguna manera més tradicional amb el rei i la religió, i per altra l'Espanya liberal, ambdues unides enfront l'enemic francès. És molt interessant però la simplicitat en que podem dividir de manera efectiva aquests dos grups. Ambdós de manera diferent i possiblement sense consciència plena de pertànyer a cada grup actuaran durant el segle XIX per assumir el poder al·legant tots dos a la legitimitat que creuen més oportuna, amb paraules de Diaz-plaja <<los españoles han descubierto el arte de conducir al pueblo y centenares de grupos se forman para enseñar el camino de la verdad>>. Veig com altres autors una connexió molt directe amb aquest grup definit amb el rei i la religió amb el que posteriorment serà el carlisme.

Pel que fa al caràcter social, Domínguez Ortíz diu <<la estructura de la Sociedad española, aunque sometida a muchas críticas llegó prácticamente intacta a las postrimerías del Antiguo Régimen>>¹³. A principis del segle XIX la societat i l'ordre social semblava romandre immòbil, una societat amb valors tradicionals, un univers organitzat per la família els usos i costums socials, on canviar de classe social pràcticament seria impossible amb la noblesa i el clergat situades com a classes privilegiades, que malgrat van anar evolucionant al llarg del segle XVII amb variacions distintes seguirien existint entrat el segle XIX. Arribats a aquest punt la Espanya de l'època era percebuda per altres països europeus com una societat estancada, sense modernitat ni progrés social.

¹⁴Amb Ferran VII en primer pla de la política, el Motí d'Aranjuez i les querelles de la família dels Borbons, Napoleó convoca a Bayona a Carles IV i Ferran on ambdós reuniran a la corona i es designarà a José, germà de Napoleó com a rei d'Espanya i el 7 de juliol de 1808 ratifica el text constitucional. Abans d'aquests fets ja s'estava preparant a Espanya una resistència contra el nou rei estranger, els màxims opositors eren l'Església i la noblesa tradicional. Començarà una etapa d'insurreccions populars, resistència, juntes locals i guerrilles. <<La guerra nacional se traduce en una resistencia popular multiforme, rápidamente agravada por los

¹² DIAZ-PLAJA, Fernando(1983).*Historia de España en sus documentos. Siglo XIX*. Ctedra, Madrid , pp 7.

¹³ AA. VV. *Antiguo Régimen y liberalismo. Homenaje a Miguel Artola*. Alianz Editorial, Madrid. 1994, pp 69.

¹⁴IMATGE: *Fernando VII con manto real* fet per Francisco de Goya el 1815, estreta de la pàgina on-line del Museo del Prado.

excessos y las torpezas del ejército francés de ocupación>> ¹⁵ un exèrcit que estaria permanentment alerta amb l'interior d'Espanya i també amb l'exterior, és en aquest context en que apareix un nou fenomen que és la guerra de guerrilles, un tipus de lluita incòmode per l'invasor, on els guerrillers espanyols compten amb el coneixement del terreny i l'atac sorpresa. Les guerrilles durant la Guerra del Francès sovint s'han remarcat com el precedent directe de les guerres carlines, o la Guerra dels Malcontents alguns dirigents dels quals encara tenien el record dels fets ocorreguts durant la invasió napoleònica. Passaren ràpidament als liberals exaltats a les corts de Cadis on es farà la constitució de 1812, podríem arribar a afirmar tal i com diu Broder que les corts de Cadis són la resposta a la gran afecció dels contraris als afrancesats i a l'invasor, als absolutistes que amb la crisi de l'Espanya napoleònica que se senten recolzats pel poble.¹⁶

Quan la Grande Armée¹⁷ comença a guanyar territoris tornaria la corona Ferran VII encetant una fase titllada de despòtica per alguns. Amb l'esperança que tot el trasbals portaria a la fi una renovació del poder de Ferran VII amb un retorn absolut als moments previs a la invasió francesa es restableixen diferents òrgans que havien estat abolits, el punt d'inflexió però, és que l'Antic Règim ja no es legitima sol. No és un cos doctrinal impregnat de tota la societat sinó que els absolutistes han de demostrar i defensar el seu projecte. Amb aquesta voluntat apareix el *Manifiesto de los persas* de 1814 amb la col·laboració de seixanta-nou diputats "serviles", que vol recolzar el monarca perquè emprengui aquest retorn al règim anterior, en nom de les lleis antigues i les corts tradicionals.

Malgrat aquestes voluntats el règim inaugurat no seguirà explícitament la voluntat d'aquest últim manifest, el problema es generarà amb la incapacitat de resoldre la mateixa problemàtica del moment. Les forces militars no estan al màxim nivell, pràcticament la flota no existeix i una de les qüestions més importants apareix, no es disposa del finançament necessari. De 1815 a 1820 hi haurà un seguit de conjures i pronunciaments de caràcter liberal, el 1820 amb el pronunciament de Riego inicia el Trienni Liberal que farà jurar la constitució de 1812 a Ferran. En tot moment però els absolutistes es neguen a acceptar aquella realitat, el discurs d'aquests s'emmarca en el fet que Ferran VII està pres de tots els condicionants i criden al poble i la opinió internacional en pro d'una monarquia tradicional i absolutista. Reclamen el restabliment dels furs i les antigues corts. Es crea la regència de la Seu d'Urgell amb grups armats catalans i

¹⁵ TÉMINE, É. BRODER, A. CHASTAGNARET, G. (1997). *Historia de la España contemporánea. Desde 1808 hasta nuestros días*. Ariel Historia. Barcelona 1997, pp. 23.

¹⁶ TÉMINE, É. BRODER, A. CHASTAGNARET, G. (1997). *Historia de la España contemporánea. Desde 1808 hasta nuestros días*. Ariel Historia. Barcelona, pp. 35.

¹⁷ Grande Armée coneguda també com Exèrcit Imperial Francès és el terme militar que es va adoptar a França per designar la seva força principal en les campanyes militars. A la pràctica, el nom s'aplica en concret a l'exèrcit napoleònic, l'exèrcit multinacional congregat per l'emperador Napoleó I de França en les seves campanyes d'inicis del segle XIX: les Guerres Napoleòniques.

de Navarra utilitzant com a fil conductor tot allò après amb les guerrilles. Aquests grups tenen el recolzament de l'església, la regència d'Urgell serà un fet anecdòtic fins que no entrin els 100.000 fills de Sant Lluís eliminant tot allò fet durant el Trienni. S'organitza una cacera de liberals amb un "edicto de proscripción"¹⁸ L'Església comença a prendre partit perseguint els liberals amb les "Juntas de Fe"¹⁹. Amb el nou mandat de Ferran VII s'obre un període totalment diferent i entra en joc Carles Maria Isidre. Pels vols de 1826 Ferran comença a tenir dos contraris que enllaçaran amb les dues línies més importants de contraposició al seu govern en les següents dècades. Per una banda els liberals que no voldrien el nou regim de Ferran i els absolutistes que veuen que el paper del monarca no és el que ells proposaven, en aquest punt aquests absolutistes passen a anomenar-se Realistas Puros. Va aparèixer el *Manifiesto de los Realistas Puros* que segons alguns autors és una creació Liberal per alarmar la societat però que més enllà si és dels reialistes purs de veritat o si és una creació liberal és un punt d'inflexió que servirà de precedent a la guerra dels malcontents el 1827.

Tot i això com proposen Charles J. Esdaile i Javier Tusell, l'esquema de les "dues espanyes" és lleugerament esbiaixat, << *des del punto de vista ideológico los liberales se ajustaban más o menos al estereotipo convencional, però sus oponentes estaban más bien divididos en posturas diferentes: unos propugnaban la perpetuación del despotismo ilustrado del siglo XVIII, mientras otros defendían una monarquía despojada del reformismo borbónico, que sólo sería absoluta en la medida que permitiera a la Iglesia, la aristocracia y otros estamentos el disfrute ilimitado de sus privilegios*>>²⁰

²¹A tall bibliogràfic, Carles Maria Isidre de Borbo Parma va néixer el 28 de març de 1788 a Madrid, fill de Carles IV era germà de Ferran VII, la seva educació va estar en pans de P. Escio, Cristóbal Bencomo, Vicente Maturana, el marquès de Santa Cruz i el duc de Roca. Es trasllada a Bayona amb la família que accepta deixar el destí d'Espanya en mans de Napoleó. Es va casar el 1816 amb Maria Francisca d'Asís. Filla de Joan VI de Portugal, seguidament es casaria amb Maria Teresa de Bargaña princesa de Biera. Va ocupar alts carregos i va posseir grans títols com Generalíssim, la gran creu de San Hermenegildo i de San

¹⁸ Es varen prohibir certs lemes i certs grups liberals, una dura repressió que involucrava membres seculars de l'organització Estatal i membres de l'església.

¹⁹ Les "juntas de fe" també anomenades Tribunal de la Fe, van ser un tribunal eclesiàstic catòlic diocesà creat per alguns bisbes espanyols durant la segona restauració absolutista a Espanya (1823-1833) amb el propòsit de substituir la Inquisició espanyola que no va ser restablerta pel rei Ferran VII després de la recuperació dels seus poders absoluts en 1823.

²⁰ ESDAILE, Charles J. TUSELL, Javier(2007)*Historia de España dirigida por John Lynch. 6-Época Contemporánea (1808-2004)*. Crítica, Barcelona , pp 50-51.

²¹IMATGE: Oli de Carles Maria Isidre realitzat per Vicente López Portaña el 1823. Estret de la pàgina online del Museo del Prado

Fernando, protector de la Junta Superior de Medicina, president de la càmera de Guerra... Es veié obligat en certes ocasions de fer Proclames liberals però durant el Trienni Liberal el seu nom ja començava a destacar i significar certa oposició al liberalisme. El 1821 començarien les disputes amb Maria Cristina de Borbó, finalment s'auto-desterraria a Portugal.²² Tot el que ve a continuació del fet biogràfic s'anirà desengranant durant el treball.

La qüestió dinàstica estaria a l'ordre del dia amb la Pragmàtica sanció de 1830 on es conformaria ja el carlisme conegut historiogràficament com a factor explícit de la Primera Guerra Carlina.

---

²² GIL NOVALES, Alberto(2010). *Diccionario biográfico de España(1808-1833). De los orígenes del liberalismo a la reacción absolutista* . Editorial: Fundación Mapfre. Madrid. pp.447

3. HISTORIOGRAFIA DEL CARLISME

Per poder teixir el treball en les profunditats de la producció historiogràfica s'han de situar breument les obres més destacades, els autors i corrents que han marcat el desencadenament per entendre la comprensió que es té sobre el carlisme.

Abans de 1967 hi havia hagut dues tendències pel que fa la producció historiogràfica d'aquest fenomen²³: per una banda els anomenats "liberals" amb autors destacats com Seco Serrano, Vicens Vives... I per altre banda els autors dits tradicionalistes (en alguns casos carlins) com podien ser Rodezano, Oyarzun, del Burgo... Malgrat tot és cert que costa posar un nom al corrent historiogràfic i en aquest cas més que definitori el fet de anomenar-lo "liberal" a un i tradicional a l'altre és una simple separació

Jordi Canal en moltes de les seves obres reitera el paper de Melchor Ferrer i els seus volums *Historia del Tradicionalismo Español* però avui en dia és clarament un estudi parcial i com diu el mateix Canal, malgrat ser una obra important plena d'errors. Entre els historiadors liberals i els carlins hi havia certa disputa en la concepció del carlisme que es podia fer notòria com a contingut en els mateixos estudis del moviment sociopolític. El segon volum de *Historia del Tradicionalismo Español* Melchor Ferrer diu: <<¿Que a juicio de sus contradictores, liberales y afrancesados, eran los guerrilleros de 1808- y los carlistas – unos hombres enfermos de anquilosis espiritual, incapaces de seguir rumbo agitado de lo nuevos acontecimientos?>>²⁴ Referint-se que els dos bàndols havien fet guerrilles però uns inadaptats i empobrits espirituals i els altres portadors del bé comú, ho diu amb un to irònic davant la perplexitat en que una guerrilla es ben concebuda, i l'altre no.

Amb tot això hi ha certes obres que van marcar un abans i un després en aquesta dicotomia, l'any 1967 Jaume Torras i Julio Aróstegui, que aniran sortint al llarg del treball, van fer diferents estudis que renovarien altre vegada la concepció que se'n tenia del fet .

Entre 1972 i 1979 mentre Carles Hug de Borbó i Parma (el descendent de la dinastia carlina) marxa d'Espanya i deixa el "Partit Carlista" es va reescriuint la història d'aquest fenomen. Es crea la EASA, una editorial que vol legitimar el tron de Carles Hug durant la Transició donant a

---

²³ .CANAL Y MORELL, Jordi(1993). "El carlisme. Notes per a una anàlisi de la producció historio-gràfica del darrer quart de segle (1967-1992)".- a : "CANAL Y MORELL, Jordi (coordinador). *El carlisme. Sis estudis fonamentals*.- Barcelona : L'Avenç y la Societat Catalana d'Estudis Històrics p. 8-9.

²⁴FERRER, Melchor (1941). *Tomo II: El precarlismo. Desde el pronunciamiento de Riego hasta la muerte de Fernando VII*. Ediciones Trajano, Sevilla, pp. 6

la dinastia uns aires de prestigi i erudició²⁵. En aquesta direcció trobem autors molt importants com Evarist Olcina o Josep Carles Clemente amb << *Los orígenes del Carlismo*>>, aquests nous autors volen fer concebre el carlisme com un moviment des dels seus orígens de base popular, progressista i autonomista. Josep Carles Clemente deixa la direcció del partit amb Carles Hug, però inclús el 1992 publica una obra immensa que és *Historia general del Carlismo* on es pot flairejar el neo-carlisme que es venia apareixent des de la aparició de la revista Aportes²⁶ amb l'editorial corresponent Aportes XIX. Aquests autors voldran donar la imatge de que son objectius, que no presenten veritats parcel·lades com una espècie de croada contra la historiografia marxista.

Durant els anys de la transició democràtica l'interès per aprofundir en el tema era poc, les esquerres i sectors obrers eren els que més produïen, no va ser fins els anys 80 amb la revista Recerques o la revista Agricultura y Sociedad on Josep Fontana publica "*Crisi camperola i revolta camperola*" que ha servit per encaixar alguns aspectes d'aquest treball. Fontana feia l'anàlisi que hi ha una distinció clara entre el "Partit Carlí" i la massa camperola, ambdues comparteixen la lluita amb un enemic comú. En aquesta direcció l'Església els facilita una cobertura ideològica molt important que els camperols podran gestionar, una massa camperola que no s'organitzaven bé trobarà en el carlisme noves possibilitats.

Jesús Millán escriu que des del 1820-1823 hi ha un seguit de protestes camperoles amb motivacions particulars i amb unes aspiracions semblants a la dels dirigents de la contrarevolució. Els estudis que han esdevingut seguidament de l'època de la transició són el que Jordi Canal anomena monografies regionals, amb autors com Pedro Ruiz Torres.

Primer de tot quan es vol analitzar els antecedents i el context del carlisme és important poder definir o emmarcar amb una definició més o menys abstracte sobre què entenem pel carlisme o quines idees hi podem associar. Ja des dels anys 70 era important intentar saber què era el carlisme amb exactitud i qui eren per poder analitzar el concepte. Aróstegui n'és un dels més importants, ell enceta un debat quan intenta parlar de la confusió terminològica²⁷. Per poder fer un lligat amb la bibliografia que s'ha anat produint al llarg dels anys s'ha de poder identificar quins estrats socials formen part de la revolució i quins en canvi de la contrarevolució. Poder identificar les parts de la societat sembla una cosa molt difícil en qualsevol tema, encara més amb el carlisme.

---

²⁵ CANAL Y MORELL, Jordi(1993). "El carlisme. Notes per a una anàlisi de la producció historio-gràfica del darrer quart de segle (1967-1992)".- En : "CANAL Y MORELL, Jordi (coordinador). El carlisme. Sis estudis fonamentals.- Barcelona : L'Avenç y la Societat Catalana d'Estudis Històrics,

²⁶ Va ser fundada el març de 1986, Aportes. La Revista d'Història Contemporània és una publicació trimestral dedicada a l'estudi de l'Espanya Contemporània, tracta temes que van des del regnat de Carles IV fins l'actualitat.

²⁷ ARÓSTEGUI, J(1970)., *El carlismo alavés y la primera guerra civil de 1870-1876*, Victòria, , p.241.

Primer de tot hem de tenir en compte la duració en el temps d'aquest moviment, com a mínim de 1833 fins 1977, on han variat la procedència dels dirigents, ja sigui en l'espai o en l'estatus social. Com diu Pere Anguera *“molt sovint els dirigents i els militants que conviuen en els mateixos anys i en els mateixos llocs no comparteixen més elements d'identificació que el nom del partit i arriben a estar a les antípodes ideològiques i poden acabar liquidant violentament les seves diferències”*²⁸.

Així com en el liberalisme del primer terç del segle XIX es pot identificar amb diferents sectors socials, com podria ser una ínfima part del clergat, part de l'exèrcit, part important de l'aristocràcia, la burgesia ... Aquest fet en el realisme/ Carlisme/ Tradicionalisme és mol difícil de trobar, el que està clar és que la resposta carlina mai va ser un grup social únic. Sí que hi ha formes específiques que faciliten l'adopció de diferents grups dins del carlisme, per exemple el foralisme. Aróstegu especifica clarament que en la dècada de 1820 els components majoritaris eren la pagesia i el clergat i tot seguit s'hi afegirien sectors de l'exèrcit que actuarien com a intermediaris de les classes baixes, part de l'aristocràcia i burocràcia de Ferran. Posteriorment s'hi afegiria a partir de la segona meitat del segle XIX l'artesania urbana i propietaris rurals benestants. Una idea important per entendre quin és el motiu de la multiplicat i diversitat social dins el carlisme és que realment al no tenir un ideologia específicament clara es va creant en el transcurs dels esdeveniments. Així podem afirmar que el carlisme es nodreix també de l'experiència liberal, és a dir quan hi ha actuacions liberals que repercuteixen negativament o afecten a grups socials que esdevindran seguidament carlins²⁹.

En aquesta direcció es podrien assenyalar tres raons o mecanismes pels quals es podria formar la resposta carlina, per una banda la identificació de grups i subgrups socials als quals els afecta el liberalisme, ja sigui en els seus interessos econòmics o sociològics, en aquets ventall però podríem excloure els obrers que no seguiran aquest patró. D'altra banda podem entendre el carlisme com un fenomen popular lligat a les zones més desenvolupades de l'Estat, el canvi social de la zona seria el motor de la generació d'aquest moviment.

El paper de la geografia en aquest tema és transcendent, molt més si el propòsit és intentar fer un seguiment durant les primeres dècades del segle XIX. Amb la voluntat de fer una mena d'estudi sobre el que es podria anomenar el “proto-carlisme” el fet geogràfic queda descentrat com a eix vertebrador del discurs, situant la temàtica en l'àmbit espanyol sense especificacions. Malgrat aquesta última voluntat, és intrínsecament necessari parlar de diferents zones i la

---

²⁸ ANGUERA, Pere(1993) *Sobre les limitacions historiogràfiques del primer carlisme*. Dins de”CANAL Y MORELL, Jordi (coordinador). El carlisme. Sis estudis fonamentals.- Barcelona : L'Avenç y la Societat Catalana d'Estudis Històrics,

²⁹ ANGUERA, Pere(1993) *Sobre les limitacions historiogràfiques del primer carlisme*. Dins de”CANAL Y MORELL, Jordi (coordinador). El carlisme. Sis estudis fonamentals.- Barcelona : L'Avenç y la Societat Catalana d'Estudis Històrics, pp. 67-69.

diferent importància que han tingut pel carlisme al llarg dels anys. Però de tot s'ha de tenir clar que *"localitzar guerrilles carlines no és localitzar el carlisme ni les seves condicions d'aparició"*³⁰.

Com ja fa temps Josep Fontana indica en molts dels seus estudis, que el carlisme és un fenomen principalment de zones dedicades a l'agricultura però han de tenir una particularitat fonamental que no es comparteix en tot el camp d'àmbit espanyol, és propi de zones empobrides. Les zones empobrides són completament diferent a les zones tradicionalment pobres de la geografia. Aquesta és una peça clau que lliga plenament amb la voluntat d'aquests últims paràgrafs, més enllà de la també existent crisi econòmica les respostes liberals, ja sigui en lleis amb el trienni liberal, ja sigui amb petites accions havien provocat l'empitjorament de la vida al camp en zones que vivien molt millor en l'Antic Règim.³¹

Al llarg del treball apareixerà un factor més el qual ha estat una eina útil a l'hora d'encaminar diferents objectius, amb una selecció de textos de l'època que han estat escollits per tal d'exemplificar i aclarir diferents conceptes. Aquesta eina és la separació del que Josep Fontana anomenaria "Partit Carlí" i les lluites camperoles: *"convé de distingir entre «el partit carlí» -el nucl de cortesans, militars, eclesiàstics i altra genteta que s'organitzaren per a lluitar per un canvi polític a Espanya- i, per altra banda, les masses camperoles que els seguiren en la lluita contra un enemic comú"*³².

Vull fer un breu aclariment previ sobre el que ve a continuació. És interessant la separació dels dos cossos importants en el carlisme, la massa popular i el "Partit Carlí". Més enllà però de la separació, traient el caràcter pejoratiu de creure millor o més important una part o l'altre crec que és important recalcar que les revoltes camperoles són un fenomen plenament comú en l'Europa de l'època però que alhora de definir un moviment polític. Un moviment polític que esdevindria un una peça importantíssima per entendre la història recent d'Espanya, considero rellevant estudiar els fets ideològics, les confrontacions polítiques, la manera d'entendre l'Estat, el govern i la societat que de manera punyent i al llarg dels anys van colpir la identitat carlista.

La perillosa decisió d'utilitzar la paraula identitat per dirigir-me al carlisme té dues voluntats: la primera és poder agrupar tot allò que pogué en el primer terç del segle XIX arribar a definir el que després seria el carlisme. Malgrat les divergències, l'altre voluntat és el fet d'intentar homogeneïtzar el que Josep Fontana i historiadors posteriors com Jordi Canal han separat amb el "Partit Carlí" i les revoltes populars.

---

³⁰ "CANAL Y MORELL, Jordi (1993) (coordinador). El carlisme. Sis estudis fonamentals.- Barcelona : L'Avenç y la Societat Catalana d'Estudis Històrics,; pp. 70.

³¹ FONTANA, Josep(1980) *Crisi camperola i revolta carlina*. Recerques: història, economia, cultura : Núm.: 10

³² "CANAL Y MORELL, Jordi(1993). (coordinador). El carlisme. Sis estudis fonamentals.- Barcelona : L'Avenç y la Societat Catalana d'Estudis Històrics,; pp. 110.

Julio Aróstegui ens explica que ens topem arribats aquest punt amb un problema historiogràfic quan parlem del carlisme, primer de tot aquesta dificultat de poder lligar les guerres carlines amb els seus precedents ve donada perquè en el mateix moment d'aparèixer el moviment els mateixos carlins no s'anomenaven per aquest nom. La paraula carlins era més anomenada pels que estaven en disputa ideològica i els intentaven identificar.³³

---

³³ ARÓSTEGUI, Julio(1993). "El Carlisme en la dinàmica dels moviments liberals espanyols : formulació d'un model" dins CANAL Y MORELL, Jordi (coordinador). El carlisme. Sis estudis fonamentals.- Barcelona: L'Avenç y la Societat Catalana d'Estudis Històrics,; pp. 56.

4. CARLISME COM A MOVIMENT ABSOLUTISTA, LA CONTRAREVOLUCIÓ.

Aròstegui vol fer una distinció entre els autors que busquen un origen del carlisme en la Guerra del Francès o els que parlen del pre-carlisme. Ell creu que la subversió existia abans de la mort de Ferran VII, un bàndol i altre es coneixia i es diferenciava en faccions, parlaven d'usurpació i facció, això s'ha de remuntar almenys a la revolució del 1820.

Pels altres es tracta d'una disputa econòmica, dinàstica o religiosa. És cert que en el moment parlaven de tron, altar, llibertats forals... però la complexitat dels fets impedeix clarament poder donar veritables explicacions

S'ha d'exposar que si entenem com a carlisme el conjunt de respostes a una pertorbació en un sistema social concret el que s'ha de fer en cada cas és estudiar el sistema social de cada moment i no pas aïllar un fet atemporal i anomenant-lo carlisme. S'ha d'entendre el context del fi de l'Antic Règim a Espanya. Sempre s'ha de marcar una línia sigui fina o no tant fina d'uns moviments semblants a un lloc o a un altre, en el fet d'entendre el carlisme com un moviment absolutista i així poder-lo comparar amb homònims seus a Europa. El que s'ha de tenir en compte és que a diferència de qualsevol dels altres, el carlisme duraria dos segles més³⁴, una diferència més que notable, que pot ser un dels indicadors de que la seva naturalesa i capacitat de reformulació, així com el context, són perceptiblement diferents que en d'altres països.

Pedro Rújula és un d'aquells autors de segona fornada que amb els seus estudis regionals van permetre la comprensió de molts aspectes del carlisme. Josep Fontana diu d'ell que intenta afirmar que el carlisme és una categoria històrica confusa, per entendre-la amb profunditat ens hem de distanciar de la importància de la qüestió dinàstica.

La hipòtesis que sosté Rújula sobre l'entesa del fet com a contrarevolució i moviment absolutista consisteix en que els grups tradicionalistes no esperaven la mort de Ferran VII per proclamar rei Carles Maria Isidre, sinó que estaven preparant una gran insurrecció mentre feien petits aixecaments en armes.³⁵

Considerar el carlisme dins d'aquest conglomerat d'accions a escala europea permet veure un context molt més complex i divers, la interrelació és possible segons Josep Fontana pel que fa referència a les discrepàncies amb el liberalisme, i no pas els punts comuns dins del programa

---

³⁴ FRADERA, Josep Maria, MILLÁN, Jesús, GARRABOU, Ramón. (1990) *Carlisme i moviments absolutistes* Eumo. Vic, pp. 27.

³⁵ FONTANA, Josep. En el pròleg de RUJULA, Pedro "Contraevolución, realismo y Carlismo en Aragón y el Maestrazgo, 1820-140."

polític. Per tant, quan les forces de l'ordre dels anys trenta del segle XIX s'uneixen contra el carlisme no ho fan en nom de la llibertat sinó pel temor d'un front comú contrarevolucionari i tradicionalista, grups amb unes pràctiques revolucionaries més contundents que els sectors més radicals del liberalisme com podrien ser els artesans urbans i dels petits comerciants de la milícia nacional.

Masses camperoles en el bàndol contrarevolucionari, on ja Donoso Cortés³⁶ se n'adonava que a qüestió dinàstica no era ni de lluny el més important, quan diu: <<La vida social, como la vida humana, se compone de la acción y de la reacción, del flujo y reflujo de ciertas fuerzas invasoras y de ciertas fuerzas resistentes>>.³⁷ Tan en aquest fragment com en el discurs sencer de Donoso Cortés veiem que sempre parla de “flujo” i “reflujo”, d'acció i reacció, malgrat ser més pròxim a la segona Guerra Carlina aquest fragment no posa tan d'èmfasi en la qüestió dinàstica.

En aquesta línia com bé he comentat anteriorment Rújula reitera que tot i que carlisme vingui explícitament associat a la imatge de Carles Maria Isidre no pot confondre a l'anàlisi i pensar que la figura té un paper més important del que realment li correspon.³⁸ Per tant partint d'aquestes hipòtesis pot semblar que a vegades el terme carlisme pugui portar a pensar que abans del problema dinàstic no hi hagués conflictivitat respecte la corona espanyola. Amb propòsit d'allunyar la discussió entre un model i altre de la lluita dinàstica seria molt més efectiu abraçar el tema en clau contrarevolucionària, o de reacció. Aquesta relació del carlisme amb la contrarevolució permet incloure una perspectiva de llarg termini.

Lligat a aquesta idea i com diu Josep Carles Clemente << que el carlismo estuviera compuesto, en su mayor parte, por las capas agrarias españolas, es perfectamente coherente con la estructura social española del tiempo y con los demostrados fenomenos retardatarios que a esto da lugar>>³⁹. En aquest fragment l'autor vol arribar a dir que la composició del carlisme és majoritàriament agrària pel fet que la de tot l'Estat Espanyol també ho era, això no desmereix la hipòtesi de Fontana amb la divisió del cos ideològic amb el “Partit Carlí” i els camperols. En aquest apartat la voluntat és identificar la possibilitat de trobar un cos teòric per aquest “Partit Carlí” i els realistes amb la voluntat de retorn a l'absolutisme i la contrarevolució.

---

³⁶ Juan Francisco María de la Salud Donoso Cortés y Fernández Canedo, I marquès de Valdegamas (Valle de la Serena, Badajoz, 6 de maig de 1809 - París, França, 3 de maig de 1853) va ser un filòsof, parlamentari, polític i diplomàtic espanyol, funcionari de la monarquia espanyola sota el règim liberal. D'ideologia conservadora, va pertànyer a l'entorn polític del moderantisme i els neocatòlics.

³⁷ El discurso, que fue pronunciado el 4 de enero de 1849, granjeó a su autor fama europea.

³⁸ RUJULA, Pedro “Contraevolución, realismo y Carlismo en Aragón y el Maestrazgo, 1820-140.” Capítol Revolución y contraevolución en europea

³⁹ CLEMENTE BALAGUER, Josep Carles(1990). “Los carlistas”. *Historia en sus textos* ISTMO. Madrid, pp. 53

Malgrat tots els avantatges esmentats anteriorment utilitzar el terme contrarevolució també porta conseqüències negatives per això Pedro Rújula intenta fer una aproximació al terme contrarevolució per poder deixar clares certes nocions. Allò negatiu per la contrarevolució és pensar que la revolució és l'únic mòbil que genera una reacció, una tenció entre pol negatiu i positiu, una concepció mecànica del fet. És a dir podria semblar que la voluntat expressada en la contrarevolució només existeix per l'aparició del liberalisme, més lluny d'això realment amb anterioritat al liberalisme, tot i que el tradicionalisme seria l'*establishment* i no s'anomenaria així també existiria.

Antonio Gramsci ja havia parlat de les conseqüències negatives d'establir pols de acció reacció. partir d'aquests paràmetres bifurca la problemàtica: per una banda apareix la concepció teològica de la contrarevolució i la comprensió de que només n'hi ha una sense tenir en compte les diferents perspectives que poden existir per entendre el fenomen.⁴⁰

La contrarevolució s'ha d'entendre no com un objectiu comú, amb una única finalitat sinó és un conglomerat complex d'interessos diversos, fins i tot contradictoris amb accions de molts tipus. En realitat s'ha de contemplar la diversitat dels seus components i la diversitat i canviant de grups socials que l'integren, s'ha de tenir en compte el grau de compromís amb la caus i les diferents formes de manifestació tot això porta a pensar que no estem parlant d'una sola contrarevolució sinó de contrarevolucions. La contrarevolució dels privilegiats que volen mantenir el seu estatus, dels pobres que veuen que el liberalisme no els aporta beneficis, dels camperols acomodats contra l'estat nació, contrarevolució dels creients contra el “bandalisme”...

⁴¹Jesús Pabón assenyala allò que sembla força evident, i que el foralisme era un factor molt important en tant que es pugui afirmar que << el carlismo arraigase, fundamentalmente, en el país vasco-navarro y en las tierras de Cataluña, constituye una prueba concluyente >>⁴²

⁴⁰ RUJULA, Pedro “Contraevolución, realismo y Carlismo en Aragón y el Maestrazgo, 1820-140, pp 192.

⁴¹ IMATGE: APARICIO José (2008): “alegoria del rey la religión y la patria” extret de “cambio Político y cultural en la España de entresiglos” Alberto Ramos Santa i Alberto Romero Ferrer (Eds.) Monografias Historia y Arte, Universidad de Cadiz pp.436

⁴² PABON, Jesús (1965).- *La otra legitimidad*. Madrid, Editorial Prensa Española.

Josep Fontana en el seu article “ Crisi camperola i revolta carlina”⁴³ ens parla de la divisió que ell i altres autors en conseqüència han fet en el primer carlisme entre la massa popular o camperola i el que ell anomena el “Partit Carlí”. És una brillant separació que permet entendre les dues visions del carlisme predominants amb perfecte unió una amb l’altre, casen molt bé la voluntat de retorn de l’antic règim proposada per aquest “Partit Carlí” i el desmillorament que comportava el liberalisme per diferents zones rurals. En aquesta direcció podem intuir que tal i com diu Fontana el nucli d’aquest suposat “Partit Carlí” podríem trobar-hi part dels antics nobles, militars, membres del clergat... Una de les plataformes utilitzades per fer moure les idees i crear una opinió estesa i unida cap a la direcció d’unes polítiques renovadores (entenent renovadores dins el lèxic utilitzat per Suárez Verdaguer de la branca dels reialistes tradicionalistes que buscaven una renovació per continuar seguint les pautes de l’Antic Règim.

És en el context de l’arribada dels 100.000 fills de Sant Lluís el 1823 neix a Madrid el periòdic “El restaurador” (veure l’annex 1 on es mostren els temes habituals del periòdic), hi ha altres diaris i publicacions que van pel mateix camí però aquest n’és exemplificador. Fontana vol mostrar amb claredat la voluntat no del diari sinó d’aquest suposat “Partit Carlí” que podem desossar en es seus textos. “ El restaurador” es va començar a publicar el dia 1 de juliol de 1823, amb el seu nom ja volia deixar clar que es tractava d’un seguit de textos que pretendrien finalment aconseguir crear la voluntat de restaurar la fidelitat a Déu i al Rei, analogia que ens transporta a les peticions carlines d’una dècada més tard amb el “Dios Pátria y Rey” de la Primera Guerra Carlina.

Volien denunciar tot allò fet durant el Trienni Liberal al que ells anomenen <<periodo revolucionario>>, volien desobeir lleis i ordenaments constitucionals, crear una mala opinió cap a els liberals, busquen el restabliment de la inquisició, el seu director era fra Manuel Martínez Ferro.

---

⁴³ FONTANA, Josep(1993). *Crisi camperola i revolta carlina* dins de VV.AA.: El carlisme. Sis estudis fonamentals. Barcelona, L’Avenç-Societat Catalana D’Estudis Històrics.,pp. 111.

7
su vez todos los cuerpos constitucionales de la Península nos mostraron sus venas abiertas para repeler una invasión que no creían posible.

Pero la invasión se verifica; y el mundo vé con asombro un ejército francés que atraviesa la España entre las aclamaciones del mas vivo entusiasmo, y que en dos meses de una marcha triunfal, y sin tropezar al paso con los 1500 hombres armados que el ministro San Miguel figuró en Sevilla ante el augusto Congreso, corre desde el Vidasoa al Manzanares y del Manzanares al Guadalete para devolver á los españoles su Rey, destronado, aprisionado y cautivo por una menguada facción de españoles, reintegrado en el goce de sus antiguos sagrados derechos. Destronado, sí, aprisionado y cautivo Fernando VII?, escena que deploraríamos dignamente en otro día: los pueblos atónitos y desahogando su dolor con el grito nacional de *viva Fernando*; el gobierno provisional asaltado con tan funesto anuncio, cuando era reconocido y felicitado con los parabienes mas lisonjeros, y precisado á consternar la lealtad Nacional con una alocucion tan vehemente y magnífica como sentida y ponderosa; en una crisis de tanta agitación y terrores, cuando la Europa contempla atónita los asombrosos acaecimientos que tan rápidamente se suceden en la península é impaciente anhela por el feliz desenlace, tomamos la pluma los Editores del Restaurador, y ¡ojalá que el fruto de nuestros trabajos corresponda á nuestros conatos, hijos tan solamente de la lealtad y del celo! Este nos inspira y sugiere la siguiente

PROTESTA.

Los Editores del Restaurador no transijirán jamás con la revolución ni con los feroces revolucionarios: no harán concesiones ni capitularán con el error ni con los errantes. Intolerantes como lo es la Verdad y la Religión que profesan, nunca lo serán tanto como la bastarda filosofía, atroz y perseguidora cuando se vé entronizada; pero artera, insidiosa y pérfida al verse jarretada y agonizante, entonces invoca los dulces nombres de paz, union, concordia, tolerancia, reconciliación, olvido, amnistía, con el aditamento de *fusiones, transacciones y modificaciones*. Como estan al alcance de estas maniobras revolucionarias, no será facil sorprenderlos. Tremolan el Pendón realista católico, gritando: «*Júntense á nosotros cuantos sean de nuestro bando.*» La Verdad será la brújula que los dirija, y la Religión el faro que los

© Biblioteca Nacional de España

44

Les dues imatges anteriors pertanyen a la primera publicació del dirari el dia 1 de juliol de 1823, podem observar que l'apartat titulat "Protesta" és possiblement la part del periòdic on es mostren les idees subjacents de manera més precisa, i amb la clara voluntat de fer-se entenedors veiem com es refereixen als realistes amb un to pacient, però contundent: "*la Verdad será la brújula que los dirija, y la Religión el faro que los ilumine: y el amor al Soberano, el esplendor del Trono, los votos por el restablecimiento de nuestras verdaderas leyes fundamentales, de un gobierno paternal y justo de una administración sabia y entendida que afiance la felicidad de los pueblos, se traspirarán en todas sus disenciones*". Quan ens parlen del "Trono" ho fan des d'una perspectiva molt rellevant, una

⁴⁴ IMATGES: Copia de l'original apartat de "protesta" del diari "El restaurador" publicat el dia 1 de juliol de 1823, extret de l'hemeroteca digital de la Biblioteca Nacional de España.

8
ilumine: y el amor al Soberano, el esplendor del Trono, los votos por el restablecimiento de nuestra: *verdaderas leyes fundamentales*. de un gobierno paternal y justo, de una administración sabia y entendida que afiance la felicidad de los pueblos, se traspirarán en todas sus discusiones. *Verdaderas leyes fundamentales*, repiten, y no otras que tiendan á *desnacionalizarnos*. De acuerdo con un famoso periodista de Paris, que en marzo y abril abjuró los errores tan solemnemente proclamados en noviembre y diciembre, suscriben gustosos á esta su sentencia del 26 de mayo (*Journal des débats*): «Lo que la España necesita, y lo que únicamente le conviene son instituciones españolas.» No hay que olvidarlo, señor Diarista; porque triste cosa es variar de *principios* al compas de las variaciones diplomáticas.

El Restaurador, que no pertenece á la especie de periódicos, que nacidos del fango de la revolución, hicieron alarde de lo innuado de su origen, como hermosamente se dijo en el *Prospecto á la nueva Gaceta*, continuará inalterable en su primer propósito sin variar de rumbo. Si por fortuna no hay ya Academias nacionales para premiar la volteriedad indecente y la inmoralidad periodística del Universal, ni Sillas ministeriales para galardonar la osadía y los furros demagógicos del Espectador; tampoco los puñales y el martillo nos forzarán, como forzaron á escritores célebres por su saber y por sus combates contra el feroz jacobinismo, á terminar su carrera, en los postreros períodos, ciertamente gloriosa, por mas que al uno pudiera afligirle la triste memoria de haber sido el apóstol y ferviente panegirista de la revolución, y parecer bochornoso á los otros el haber publicado en los últimos números los profundos y luminosos discursos de Bentham que desbaratan las teorías ultra-liberales con tanto afán establecidas y preconizadas por espacio de dos años.

Se suscribe á este periódico en Madrid, á 20 rs. por mes, llevado á las casas, en las librerías de Novillo, Villa, Collado y Fuente; y en las provincias en todas las Administraciones de Correos, así principales como subalternas, á 86 rs. por trimestre franco de porte, y sin franquear á 56 rs. y á 108 por medio año.

MADRID:

EN LA OFICINA DE DON FRANCISCO MARTINEZ DÁVILA,
impresor de Cámara de S. M.

© Biblioteca Nacional de España

perspectiva que marcarà aquest suposat “Partit Carlí” sobre la figura del monarca, una idea que perdurará més enllà de les dècades 20 i 30 en el carlisme. Un tron sobirà, per tant sense constitució que haver de jurar, regit per les antigues lleis fonamentals, les lleis tradicionals, un govern que manegi al poble per voluntat d’aquest i a més ho faci de manera justa amb la reconciliació i felicitat des pobles.

5. INSURRECCIÓ POPULAR, MASSES CAMPEROLES.

La diferenciació d'aquest apartat amb l'anterior no és més que una diferenciació temàtica. Com he explicat anteriorment el fet de les insurreccions populars, camperoles o el nom que se n'hi vulgui dir és un bloc temàtic que he cregut oportú en distingir seguint un fil argumentatiu pel treball, el que he reiterat amb la separació del "Partit Carlí" i els camperols. De cap manera això xoca amb la visió de retorn a l'absolutisme o contrarevolució. En canvi sí que xocaria més amb aquella visió arcaica que donava molta importància al fet dinàstic

Per començar a parlar de la radicalització del camp, i desvetllar així sí el fenomen popular del primer carlisme és un punt central per entendre la ideologia dels primers anys d'aquest moviment és interessant parlar primer de quina era la situació al camp de l'època, evidentment amb les diferències geogràfiques possibles.

Segons la tesi de Josep Fontana, com ja deia Juame Torras, és que la participació massiva primer a la Guerra Reialista i després a les guerres carlines ve donat no per una identificació amb l'ideari sinó per tenir un enemic comú, un govern que pressionà els pagesos amb unes càrregues fiscals duríssimes, d'aquí surt la idea que el carlisme no s'estén en les zones rurals més pobres sinó que es potencia a les més empobrides. Tampoc és cert que hi hagi un sector social clarament definit en el carlisme i ja fa temps es va superar la historiografia tradicional que afirmava la massa participants a favor de la causa carlista eren camperols que no miraven directament pels seus interessos, s'han de tenir presents les cremes de convents, els impagaments de delmes...⁴⁵

Com deia Rafael Gambar als anys 50 que les revoltes d'aquesta època no es tractaven de <<*el anhelo revolucionario de algo nuevo frente a todo el pasado, caduco y gastado*>> sinó que alguna vez se vió en lo existente, o inmediatamente anterior, algo suficientemente bueno y, en su fondo, santo y necesariamente respetable⁴⁶>> aquest és un fragment que pertany a la historiografia de caire més tradicional mitjançant la qual es vol fer veure la contrarevolució com un fenomen plenament popular donant així un caire de voluntat del poble, és a dir democratitzar-ne les actuacions.

Per altre banda la historiografia liberal ha mostrat sovint poc interès pe l'estudi en profunditat dels moviments contrarevolucionaris que gaudiren de cert nivell de suport popular durant la primera meitat del segle XIX. Des del prisma d'aquesta historiografia de caire progressista la revolució liberal proposava un canvi que en ultima instància pretenia un canvi de rol de classes

---

⁴⁵ SANITIRSO RODRIGUEZ Manuel. *El pimer carlisme al Penedès (1833-1840)*.

⁴⁶ GAMBAR, Rafael. (1950), *La primera guerra civil de España (1821-1823)*. Historia y meditación de una lucha olvidada. Madrid, pp. 136-137.

socials, en aquesta direcció els burgesos era la classe opositora a l'aristocràcia de l'Antic Règim i l'absolutisme. Partint d'aquesta base dels historiadors liberals, l'explicació de la massiva participació de les classes populars en certs episodis contrarevolucionaris ve donat per la ignorància d'aquestes, i la misèria actuant com a simples instruments dels privilegiats.

Jaume Torras diu quan intentar fer una explicació de perquè la historiografia liberal mai ha posat interès real en aquestes participacions populars en la contrarevolució: <<*També hi pot haver influït la repugnància per haver de fer explícita la conclusió que es desprèn de l'esquema interpretatiu més comú entre aquests autors: que els pagesos pobres, la classe més explotada sota l'Antic Règim, es convertia en una classe reacciària si no subordinava la seva lluita a la d'una classe explotadora com era la burgesia.*>>⁴⁷ En aquesta impactant i contundent relació de conceptes de les mans de Jaume Torras podem observar que possiblement darrera aquesta historiografia de caire liberal no només hi ha la manca d'interès sobre el tema en qüestió sinó que es tracta més bé d'una voluntat explícita de no tractar el tema per no deixar de manifest la realitat amb la qual havien de conviure els pagesos pobres de l'època, condemnats o a ser oblidats o a ser estigmatitzats com ignorants reaccionaris.

Jaume Torras també utilitza el sentit d'integració que dona Hobsbawm als pagesos indicant que es fonamenta de tres pilars: per una banda el rei per l'altre l'església i per últim el "proto-nacionalisme". Dins d'un sistema polític tradicional (tradicional en un sentit de contraposició al sistema polític modern per fer-ho de manera ràpida i entenedora) La consciència nacional o proto-nacionalisme faria referència a una funció integradora que sempre està latent i constant, assumint molta importància en episodis claus com pot ser el cas de Napoleó a Espanya amb la pertanyent resistència popular com ja comentava Pierre Vilar en la seva obra Assaig sobre la Catalunya del segle XVIII, Barcelona 1973.

Dins del joc del que a partir del segle XX es diria memòria històrica durant la Guerra del Francès, quan estava en joc la figura del monarca en el moment en que aquest havia estat destituït. Jaume Torras apunta que podria haver donat la sensació en diferents capes socials que " *un món sense rei, igual que un món sense religió, era un món desballestat, presa del caos i de l'arbitrarietat on els dèbils i els pobres eren les principals víctimes*".⁴⁸

El clergat era el cos social fonamental que entenia la revolta de 1822, com ja es pot observar en el diari "El Indicador Catalán" que explicava en un article quins lemes tenien la massa popular

---

⁴⁷ VV.AA. (1993): *El carlisme. Sis estudis fonamentals*. Barcelona, L'Avenç-Societat Catalana D'Estudis Històrics.,pp. 82.

⁴⁸ TORRAS, Jaume. "¿Contrarevolució pagesa?" VV.AA. (1993): *El carlisme. Sis estudis fonamentals*. Barcelona, L'Avenç-Societat Catalana D'Estudis Històrics.,pp. 91.

revoltada. Entre els lemes no reclamaven el pagament dels delmes, evidentment, ni tampoc elogiaven els senyors sinó que cridaven visca Déu i la Fe de Déu. Aquest fet ens mostra que l'aparició de la Il·lustració a Espanya no es que no anés amb ells sinó que olien defugir d'aquests després d'haver comprovat el canvi fet amb els Napoleó i la crisi d'excedents de 1820. Jaume Torras deixa molt clar que la presència primordial del clergat és clara però això no vol dir sota cap concepte que els participants a les revoltes fossin ignorants que seguien el clergat de manera cega i a les palpentres. Fer aquesta simplificació es fallar fins i tot a la lògica. La funció que ha d'exercir l'historiador arribats aquest punt és poder generar una explicació de la participació en el que s'ha anomenat contrarevolució. No fora bo desmarcar els participants de la religió, com tampoc dir que els seus líders espirituals els manipulaven, es tracte d'un engranatge molt més complex on no només es parla de fe, on no només es parla del tron.

Curiosament, Karl Marx també va fer un estudi d'aquestes revolucions en el seu llibre conjunt amb Engels: "La Revolución española, 1808-1843". L'anàlisi de Karl Marx sobre els esdeveniments d'entre 1808 i 1843 passa per diferents bases, d'una banda afirma que *<<el carlismo no es un puro movimiento dinástico y regresivo, como se empeñaron en decir y mentir los bien pagados historiadores liberales. Es un movimiento libre y popular en defensa de tradiciones mucho más liberales y regionalistas que el absorbente liberalismo oficial, plagado de papanatas que copiaban de la Revolución Francesa.⁴⁹>>* Aquestes paraules casen perfectament amb el discurs que primerament s'ha de tenir en compte que el fet dinàstic no és la essència del carlisme, ara bé possiblement Karl Marx afirma amb rotunditat que no es tracta d'un moviment regressiu. Qualificar de regressiu o no qualsevol moviment polític deixa entreveure sempre el pensament i la voluntat de qui n'està parlant, en el fragment esmentat veiem com s'intenta observar les particularitats regionals que defensaven els carlistes com una expressió de la seva llibertat.

El text de Marx continua amb *"Los carlistas defendían las mejores tradiciones jurídicas españolas, las de los Fueros y las Cortes Legítimas que fueron pisoteadas por el absolutismo monárquico y el absolutismo centralista del Estado Liberal Burgués. Representaban la patria grande como suma de las patrias locales, con sus peculiaridades y tradiciones propias. No existe en Europa ningún país que no cuente con restos de antiguas poblaciones y formas populares que han sido atropelladas por el devenir de la Historia.>>* Quan ens dius "atropelladas por el devenir de la historia" sembla que es refereixi a la industrialització i el procés de formació del capitalisme que dins el seu anàlisi és una tapa necessària de la història. Tot seguit ens parla d'aquests sectors populars contrarevolucionaris: *<< Estos sectores son los que representan la contrarrevolución frente a la revolución que imponen las minorías dueñas del poder. En Francia lo fueron los Bretones y en España, de un modo mucho más voluminoso y nacional, los defensores de Don*

---

⁴⁹ MARX. K i ENGELS. F (1929) *La Revolución española, 1808-1843* traducció de Andrés Nin. Editorial Cénit. Madrid

Carlos. *El tradicionalismo carlista tenía unas bases auténticamente populares y nacionales de campesinos, pequeños hidalgos y clero, en tanto que el liberalismo estaba encarnado en el militarismo, el capitalismo (las nuevas clases de comerciantes y agiotistas), la aristocracia latifundista y los intereses secularizados, que en la mayoría de los casos pensaban con cabeza francesa o traducían, embrollando, de Alemania*.⁵⁰ Sembla doncs que Karl Marx vol donar una opció per definir els grups contrarevolucionaris de base popular com clarament antiliberal, anticoncentralista i anticapitalista.

Per entendre aquest fenomen també és interessant intentar desxifrar la geografia on triomfaria el carlisme, les zones on la industrialització i el fenomen de la burgesia liberal va ser més important sembla lògic que no triomfés un moviment contrarevolucionari. Malgrat tot això no acaba de ser del tot cert, així en zones com Catalunya Navarra o el País Basc el carlisme estaria present a uns nivells tan alts com les tesis liberals, clarament en les zones perjudicades per les noves reformes liberals de caire liberal després de la invasió napoleònica. En aquesta direcció Gerald Bernan afirma que el carlisme <<*Fue esencialmente un movimiento de las zonas rurales, ya que las grandes ciudades como Bilbao, Zaragoza y Pamplona eran liberales. De haber sido las condiciones de vida agraria en España menos calamitosas, el Carlismo habría parecido simplemente como una oposición del campo a la ciudad*>>⁵¹

Com s'ha anat dient doncs a la revolució camperola, en forma de contrarevolució al oposar-se a la revolució liberal sembla donar-se per les reformes fetes durant la primera meitat del segle XIX, unes reformes que es contraposaven amb els interessos dels treballadors del camp. Aquesta contraposició dels interessos sembla difícil d'argumentar quan es parla d'un grup social dependent directament d'un senyor però per entendre-ho cal separar la problemàtica que varen sofrir en dues vessants: per una banda la liquidació del feudalisme o dels privilegis dels senyors i per l'altre i lligada això l'augment dels impostos. Quan les càrregues que els senyors havien de suportar van passar a els camperols es va fer molt difícil, a això se li ha d'afegir que les renovacions tecnològiques havien estat tradicionalment en mans dels senyors o si més no es suportava la carrega de la inversió entre la pagesia i els senyors. En un moment on la renovació tecnològica era necessària per les noves aportacions que havien sorgit al camp la passa popular quedava en una situació clarament desavantajosa. És també molt important el fet que les masses camperoles deixen de tenir accés als espais comunals, molt importants per la seva economia. Josep Fontana en el seu llibre *Transformaciones agrarias y crecimiento económico en la España contemporánea* intenta explicar clarament aquest fet malgrat que ell ho arrodoneix diferenciant que aquestes contrarevolucions al camp es van trobar per context amb el carlisme,

---

⁵⁰ MARX. K i ENGELS. F (1929) *La Revolución española, 1808-1843* traducció de Andrés Nin. Editorial Cénit. Madrid.

⁵¹ BRENAN, Gerald (1969). "El Laberinto Español" *El laberinto español Antecedentes sociales y políticos de la guerra civil* Traducció de J. Cano Ruiz . Editions Ruedo Ibérico. pp.323

per tant els uniria la voluntat de parar els canvis, << *En España la liquidación del Antiguo régimen se efectuó mediante una alianza entre la burguesía liberal y la aristocracia latifundista, con la propia monarquía como árbitro, sin que hubiese un proceso paralelo de revolución campesina. Lejos de ello, los intereses del campesinado fueron sacrificados, y amplias capas de labriegos españoles (que anteriormente vivían en una relativa prosperidad y vieron ahora afectada su situación por el doble juego de la liquidación del régimen señorial en beneficio de los señores, y del aumento de los impuestos) se levantaron en armas contra una revolución burguesa y una reforma agraria que se hacían a sus expensas, y se encontraron, lógicamente, del lado de los enemigos de estos cambios: del lado del carlismo.*>>

El text continua << *Así se puede explicar lo que con el esquema francés resulta inexplicable: que la aristocracia latifundista se situase en España del lado de la Revolución, y que un amplio sector del campesinado apoyase a la reacción. No podría entenderse correctamente la importancia que el carlismo tuvo en el siglo XIX español, si se ignorase esta raíz de revuelta campesina - no de revolución, puesto que carecía de soluciones para el futuro -, y se quisiese reducirlo al discutible y trivial problema jurídico de la sucesión, o al entusiasmo que pudieran suscitar personalmente tío y sobrina, que allá se andaban uno y otra en cualidades de gobernante. Eran dos concepciones distintas de cómo debía estar organizada la sociedad las que se enfrentaron en unas guerras civiles sangrientas, que fueron mucho más que una simple pelea entre frailes montaraces y conspiradores de logia, como algunas caricaturas, de uno y otro lado, pretenden. Y en esas concepciones contrapuestas de cómo debía organizarse la sociedad, el problema de la tierra ocupaba un lugar central.*>>⁵²

---

⁵² FONTANA Josep(1975) “Transformaciones agrarias y crecimiento económico en la España contemporánea”, a *Cambio económico y actitudes políticas en la España del siglo XIX*, Ariel, Barcelona, , pp. 162-163.

6. ANTECEDENTS I CREACIÓ DEL COS IDEOLÒGIC DEL PRIMER CARLISME: AMB L'ANALISI DE DIFERENTS TEXTOS COETANIS

A mesura que l'Antic Règim s'estava esfondrant apareixia el carlisme, al mateix moment en que el liberalisme naixia, la tesis i la antítesis generava un marc d'acomodament de la política el primer terç del segle XIX. En la última etapa del regnat de Ferran VII. L'autor ja ens parla de la contrarevolució ja existent abans de la disputa per que Carles Maria Isidre succeís el tro. Anomenats, ultres, apostòlics, serviles. El que clarament però definia als carlins com molt bé apuntava Jose Aróstegui és el fet realista. El carlisme doncs passaria a ser el paradigma de la contrarevolució. Vinculat amb el realisme trobem certs precedents d'aquest realisme "tradicionalista" en episodis anteriors a la disputa dinàstica com és el cas de la Guerra Reialista del Trienni Liberal formant el nucli de la oposició al liberalisme del moment, però en la Primera Guerra Carlina de 1833 els protagonistes de les revoltes es veien continuadors d'aquells fets.⁵³Evidentment molts dels participants de la primera Guerra Carlina havien format part de la Guerra Reialista del trienni. Aquesta successió de conflictes permet observar que el carlisme és molt més que una disputa dinàstica més enllà que el moviment polític correspon al nom de Carles Maria Isidre.

Depenent dels autors es determina el punt d'inici del carlisme en un moment o altre ja sigui el 1833 o el 1830 o fins i tot 1824 o 1820 o fins i tot 1808. I segons Jordi Canal cap d'aquestes interpretacions ha de ser obviada per delimitar amb exactitud que és el carlisme, i triar-ne una data eliminant les altres suposa certs problemes. Per exemple si posem com a data inicial el 1833 amb la mort de Ferran VII amb la primera Guerra Carlina porta a pensar que el carlisme és un moviment que sorgeix espontàniament de manera improvisada i això esta molt allunyat de la realitat. Optar per 1830 amb la pragmàtica sanció implica que el carlisme només fos un fet dinàstic. Si pensem en 1824 permet senyalar que hi havia dissidències amb el regim absolutista de Ferran VII però no podem veure el motiu explícit de la motivació al moviment. Per Jordi Canal la data potser més encertada és la de 1820 a 1823 ja que permet fer una vinculació entre el realisme i el carlisme, i apareix un fet que no s'anomenaria carlisme però el defineix en part que és l'antiliberalisme i la contrarevolució. Les dates de 1824, 1830 i 1833 requereixen de ser associades amb tot allò ocorregut durat el Trienni Liberal. Malgrat situar-les anys 20 del segle XIX no vol dir que fos espontani sinó que evidentment tindrà els seus precedents. La

---

⁵³ CANAL, Jordi (2000) *El carlisme. Dos siglos de contrarrevolución en España*. Alianza Editorial. Madrid, , pp 78.

experiència de 1808 va crear dinàmiques utilitzades després en el carlisme com per exemple la guerra de guerrilles.

Per trobar les bases del carlisme ens hem de situar a finals del segle XVIII i principis del XIX, deutor ideològic de l'antiil·lustració i l'antiliberalisme. Malgrat que Javier Herreo afirma que la tradició espanyola de contraposar-se a la enciclopèdia i la revolució francesa ni era tradició ni era espanyola és innegable que el llegat que aquests fets deixarien al carlisme sí que ho eren. Molts eclesiàstics van ser la pedra angular de la creació de pensament cap a aquestes inclinacions com és el cas de; Fray Fernando de Zeballos, jesuïta Lorenzo de Hervás y Panduro, Fray Rafael de Vérez, pare Francisco Alvarado. Aquests eclesiàstics van tornar a posar a l'ordre del dia els clàssics generant el mite de la gran conspiració contra el tron i l'altar per part de filòsofs, maçons, liberals o el jansenisme. A més del pes de la seva literatura els eclesiàstics també tindran rellevància en el camp militar com la figura del "cura montaraz" i trabucaire. En altres paraules; tron i altar se separen d'una fina línia amb "Dios, patria y rey". L'etapa que s'utilitza per definir el final de l'antic règim a Espanya és la de 1808 a 1833.

A continuació a partir de la bibliografia emprada durant el treball es presentaran diferents esdeveniments que per particularitats concretes podrien ser entesos com a precedents directes del carlisme, com a impuls ideològic o suport per tirar endavant el projecte arribada la primera Guerra Carlina el 1833. Per una banda es tractarà el manifest de 1814, conegut com el manifest dels perses, tot seguit les Guerra Realista de 1822 i la regència d'Urgell. El "Manifiesto de los realistas puros" de 1826, la Guerra dels Malcontents de 1827 i la "Pragmatica Sanción" del 29 de març de 1830. Per últim he inclòs un punt que té a veure amb la voluntat d'explicar el fet religiós, primerament semblava que el tema d'aquest Treball de Final de Grau anava cap aquella direcció però a l'anar treballant el tema m'adonaria que no és l'eix central per entendre el fet carlí. Malgrat tot és un tema molt lligat al carlisme, un factor important que va contribuir al llarg de totes les branques que ha anat assumint aquest moviment, per tan he intentat parlar del fet religiós com a precedent i part intrínseca del primer carlisme, amb diferents punts i eixos vertebradors.

6.1. Manifest de 1814

54

SEÑOR.

1. **E**ra costumbre en los antiguos persas pasar cinco días en anarquía después del fallecimiento de su rey, á fin de que la experiencia de los asesinatos, robos y otras desgracias les obligase á ser más fieles á su sucesor. Para serlo España á V. M. no necesitaba igual ensayo en los seis años de su cautividad, del número de los españoles que se complacen al ver restituido á V. M. al trono de sus mayores, son los que firman esta reverente exposición con el carácter de representantes de España; mas como en ausencia de V. M. se ha mudado el sistema que regia al momento de verificarse aquella, y nos hallamos al frente de la nación en un Congreso que decreta lo contrario de lo que sentimos, y de lo que nuestras provincias desean, creemos un deber manifestar nuestros votos y circunstancias que los hacen estériles, con la concisión que permita la complicada historia de seis años de revolución.

2. Quisiéramos olvidar el triste día en que V. M. fué arrancado de su trono, y cautivo por la astucia en medio de sus vasallos, porque desde aquel momento como viuda sin el único amparo de su esposo, como hijos sin el consuelo del más tierno de los padres, y como casa que de repente queda sin

© Biblioteca Nacional de España

Com veiem en la imatge anterior el Manifest de 1814 <<Era costumbre de los antiguos persas pasar cinco días de anarquía después del fallecimiento de su rey, a fin de que la experiencia de los asesinatos, robos y otras desgracias les obligase a ser más fieles a su sucesor. Para serlo España a V.M. no necesitaba igual ensayo en los seis años de su cautividad. Del número de los españoles que se complacen al ver restituido a V.M. al trono de sus mayores, son los que firman esta reverente exposición con el carácter de representantes de España (...)>>

El 1814 amb l'arribada de Ferran VII al tron després de la Guerra del Francès, el mapa polític queda dividit dins dels que he anat anomenant durant el present treball com absolutistes, els "apostòlics". El 12 d'abril de 1814 es firmaria el Manifest conegut com "Manifiesto de los perses" per la metàfora que hi ha just a l'inici de les 74 pàgines que ocupa el manifest. En el context de tres dificultats en creixement dins d'Espanya, per una banda la lluita amb l'invasor, per l'altre els moviments independentistes a Hispanoamèrica i per últim la lluita interna entre els dos grans règims en debat, el liberal o l'Antic Règim.

⁵⁴ IMATGE: Portada del Manifiesto de los Persas entregado a Fernando VII a su regreso a España. 1814. Ejemplar digitalizat a la Biblioteca Digital Hispánica.

Federico Suárez indica que <<durante el reinado de Fernando VII hubo tres posiciones políticas definidas: los conservadores o fernandinos (cuya postura era simplemente la vuelta al estado de cosas antes de la invasión napoleónica), los innovadores o liberales y los renovadores o realistas. Hace hincapié en el hecho de que ha sido un error de muchos historiadores pensar que la única corriente reformadora a principios del siglo pasado era la liberal que triunfó en las Cortes de Cádiz y más tarde en La Granja>>.55

56

Francisco Murillo de la Peña que el Manifiesto de 1814 «Se trata de una exposición doctrinal densa, de teoría política, que va tratando de desmontar pieza a pieza el edificio de la Constitución de Cádiz. A ello se mezclan agravios y situaciones concretas que se exhiben al Monarca para su remedio. Pudiera llamársele la contra-Constitución. Y esto en un sentido más profundo de lo que pudiera parecer a primera vista, porque hay en el Manifiesto un conocimiento más hondo del que suele advertirse de las ideas políticas (no tradicionalistas, ni mucho menos) que circulaban a la sazón por Europa y que inspiraron explícitamente a los adversarios, a los diputados constituyentes. Es decir, a nuestro modo de ver, el Manifiesto se mueve también en un clima liberal, por extraño que pueda parecer. La refutación de la obra doceañista se hace desde unos supuestos de saber político “moderno”. Esto es lo que intentaremos demostrar, deteniéndonos en algunos puntos fundamentales»57

Pel que fa a la participació dels reialistes a les corts de Cadiz, aquests tenien molt clar que s'havia de renovar profundament el sistema polític espanyol, la política de Carles IV havia fallat i als seus ulls, la mala gestió del comte Godoy havia permès la invasió napoleònica. De la

55 SUÁREZ, Federico (1955). *Conservadores, innovadores y renovadores en las postrimerías del antiguo régimen*, Estudio General de Navarra, Pamplona.

56 IMATGE: “El persa aterrado delante de la Constitución” d'autor anònim extret de “cambio Político y cultural en la España de entresiglos” Alberto Ramos Santa i Alberto Romero Ferrer (Eds.) Monografías Historia y Arte, Universidad de Cadiz 2008 pp. 435.

57 MÚRILLO FERROL, Francisco (1959). *El Manifiesto de los persas y los orígenes del liberalismo español*, en Homenaje a D. Nicolás Pérez Serrano, Madrid, ,, vol. II, págs. 166.

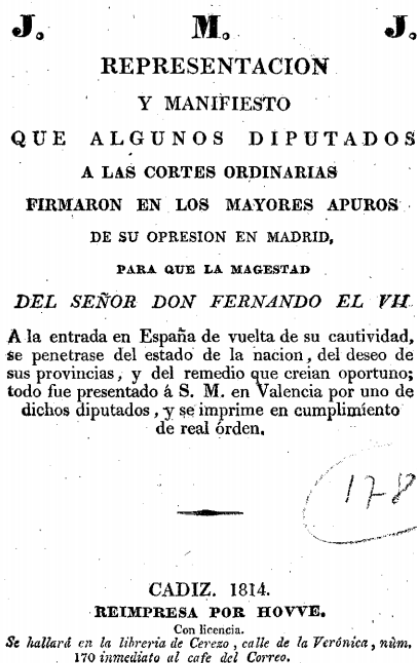

mateixa manera que els liberals, els reialistes tindrien una sèrie de propostes per millorar el govern, a diferència d'aquests últims però proposaran un retorn a la Espanya de feia unes dècades, la mateixa que es regia per unes tradicions polítiques determinades respectant la tradició hispànica. En aquesta conjuntura els realistes anaven assumint pes i quan s'incorporaven nous membres a la cort amb l'expulsió de francesos de les diferents zones alliberades durant el 1813 els nous incorporats eren majoritàriament realistes⁵⁸.

El que es trobarien els nous membres de la cort serien impediènts burocràtics i defectes estratègics per intentar que s'incorporessin el més aviat possible, la branca innovadora és a dir al liberal que era minoria volia intentar anular d'alguna forma el paper dels realistes. A pesar que el decret del 23 de maig de 1812 proposes nul·la la possibilitat d'assumir dues candidatures consecutives les Corts, malgrat això gairebé tres quarts parts dels diputats reunits el 26 de setembre de 1813 pertanyien a la legislatura anterior després d'haver impedit que els possibles diputats realistes acudissin a l'acte. Des de que se sabia que Ferran VII estava en disposició de tornar Espanya els renovadors tradicionalistes havien tingut l'esperança de fer les corts a Madrid, així aproximar-se a la figura del monarca, el gener de 1814 es traslladarien a Madrid. Estàriem ja a les portes de l Manifest.

Per començar a tractar-lo i intentar percebre tot allò que quedaria com a pòsit en la memòria d'alguns tradicionalistes posteriors és interessant fer menció al suggeridor títol del manifest.

59

© Biblioteca Nacional de España

⁵⁸ WILHELMSSEN Alexandra(1979) "El Manifiesto de los persas": una alternativa ante el liberalismo español" Revista de estudios políticos, ISSN 0048-7694, N° 12, 1979, págs. 141-162

⁵⁹ IMATGE:Portada Manifest extret de l'hemeroteca digital de la Biblioteca Nacional de España.

<<Representación y manifiesto que algunos diputados a las Cortes ordinarias firmaron en los mayores apuros de su opresión en Madrid para que la Majestad del Sr. D. Fernando VII, a la entrada en España de vuelta de su cautividad, se penetrase del estado de la nación, del deseo de sus provincias y del remedio que creían oportuno>>. Clarament volen deixar constància del paper subjugat als liberals que els renovadors havien tingut, no només a Cadis com he mencionat anteriorment sinó a Madrid també, es tracten a ells com a diputats oprimits. El membre portaveu dels seixanta nou firmant amb més rellevància és Bernardo Mozo de Rosales, Marqués de Mataflorida, amb la voluntat de comunicar tot allò que requerien al rei per via extraordinària. El manifest és vist per alguns historiadors com una peça clau per entendre els mesos següents a l'arribada de Ferran VII, Altres insinuen que realment no ho fora ja que quan arribaria Ferran a Espanya no tenia un projecte polític molt definit, i l'ambient que es va trobar a la seva arribada va fer que prenguéss la decisió del Cop d'Estat de València del 4 de maig de 1814, bé de fet hi ha autors que no creuen oportú referir-se a aquest fet com un copo d'estat, María del Carmen Pintos Vieites fa una rèplica als historiadors liberals dient que Ferran Aboleix una constitució que amb la seva arribada mai havia jurat ⁶⁰. Més enllà d'aquest debat el Manifest és sens dubte un testimoni primordial del pensament polític de part del sector tradicional a l'Espanya de l'època.

Pel que fa el contingut Diz-Lois divideix el contingut en diferents parts. Per una banda hi ha la introducció on els diputats realistes expliquen perquè es dirigeixen a Ferran, d'altre banda hi ha el contingut directament del manifest que tracta per un cantó d'una crítica a les Juntas i les corts de Cadis parlant del que ha anat succeint al llarg de la guerra del francès. En la part del contingut també hi trobem una part on ens parlen ja directament dels seus trets ideològic i el pensament cap a la monarquia, i també de les propostes polítiques socials i administratives que proposen. Per finalitzar hi ha la cloenda del manifest. A continuació intentaré tractar algun fragment on es poden veure certes idees de la monarquia i de les reformes proposades que es poden vincular amb els realistes purs dels anys 20 i els carlins posteriorment.

---

⁶⁰ MARÍA DEL CARMEN PINTOS VIEITES (1958). *La política de Fernando VII entre 1814 y 1820*, Universidad de Navarra, Pamplona

[51]

vada á V. M., en cuya soberana persona ha hecho tantas veces ostentacion de sus prodigios.

101. Vencido, pues, este primer paso, giramos nuestros planes, mientras los contrarios de ellos proyectaban minarlos con el lleno de proporciones que les daban los caudales de la patria, la condescendencia y debilidad de su Regencia, y el tener á su disposicion la fuerza militar, y política, por otro nombre el premio y el castigo. No quisieramos afligir el compasivo corazon de V. M. con la negra historia de la revolucion que hemos sufrido en su ausencia; mas como pide remedio, no debe remitirse al silencio este relato; corto, respecto de lo que se omite.

102. Ahora exige el órden que V. M. se digne oír, quales eran nuestros deseos como representantes de la nacion, y por consiguiente la voluntad de ésta: quales sus fundamentos: qué rumbos han tomado los exáltados para dexarlos ilusorios; y quàn crítico ha sido el momento, en que Dios ha enviado la Persona de V. M. para salvar á España de su naufragio; porque hallandonos precisados á dar un manifiesto á nuestras provincias de su estado, era de recelar su desunion, y que nuevos males presentasen los últimos efectos de la anarquía, en que las habia sumergido el Gobierno: resignandonos en la máxima de un politico, de que quando un estado amenaza ruina; y esta no puede detenerse; vale mas que se pierda, que perder la reputacion, pues sin ella nunca se podrá recobrar. Pero lo triste de este ultimo remedio hacia trémula la pluma con que íbamos á firmarlo.

103. Protestamos á la faz del mundo no ser nuestro ánimo ofender á persona alguna; criticar si, opiniones que en la nuestra son erradas; pero con la firmeza que apetece la verdad, y con el noble y respetuoso decoro, con que siempre España habló por sus

[52]

Cortes á sus principes. Sentimos que para hacer disculpable la Constitucion de Cadiz, se haya envuelto al pueblo en la creencia de que á ella deben su libertad, siendo así que se la han conseguido las armas, aliadas á los valerosos soldados españoles baxo la direccion del inmortal VVellington, de ese héroe superior á todo elogio, á cuya presencia vino á deshacerse el carro, en que la fortuna conducia el mayor monstruo coronado que vió la especie humana: y que los autores de esa Constitucion solo han contribuido á disgustar las tropas; y tambien se le ha hecho creer que nuestros Reyes no tenian ni se gobernaban por Constitucion, que eran unos déspotas, los subditos esclavos, y que era menester arrancarles el cetro de hierro, ó atarlo para mantener ilea la libertad; la igualdad, los derechos imprescriptibles del hombre (voces sonoras, pero nada significantes). Si, Señor, Constitucion habia, sábia, meditada, y robustecida con la práctica y consentimiento general, reconocida por todas las naciones, con la qual habia entrado España en el equilibrio de la Europa, en sus pactos, en sus tratados, en las ventajas de su union y libertades, en la observancia de su derecho de gentes, y en las obligaciones de sus relaciones políticas. Pero, Señor, algún tiempo hubo despotismo ministerial digno de enmienda, mas este no es falta de Constitucion, ni defecto en ella, sino abuso de su letra. Constitucion tienen hoy (segun apellidan á la de Cadiz), esta li-sonjea sus deseos; y jamas hubo mas despotismo, menos libertad, mas agravios, y mas peligros en la seguridad interior y exterior de la monarquia: será, pues, tambien abuso, porque el hombre no es perfecto, y esto no se salva con mudar de Constitucion cada dia.

104. Qualesquiera que sean las circunstancias no

© Biblioteca Nacional de España

© Biblioteca Nacional de España

En les pàgines 51 i 52 col·locades correlativament en la imatge anterior podem observar com en el punt 103 s'intenta demostrar la dita Constitució tradicional, en aquest punt ja estem parlant de la doctrina política que volen definir. Per oposar-se a allò que creuen està equivocat comencen fent servir un to relativament moderat, diuen no voler fendre cap persona, sí criticarla. Pel que fa al llenguatge ja no sembla tant moderat; ens comença a avisar que parlen per Espanya, una Espanya que no caminarà donant voltes sobre ella mateixa i esta disposada a efectuar les accions que facin falta i dir tot allò necessari. Els realistes volen rememorar aquelles corts tradicionals que es remunten a l'edat moderna i fins i tot l'edat mitjana.

Més enllà de voler-se allunyar del poble per algunes accions pro-liberals comeses afirmen que qui ha defensat la constitució i corts de Cadis de 1812 ho feia sota el beneplàcit que va ser capes d'armar el poble sota el mandat de Wellington⁶¹, un personatge admirat per els autors del manifest. També veiem que condemnen Napoleó a aparèixer en la seva concepció com a “ *el*

⁶¹ IMATGE: Pàgina 51 i 52 del Manifest extret de l'hemeroteca digital de la Biblioteca Nacional de España.

mayor monstruo Coronado que jamas vió la especie humana” possiblement no per ser estranger sinó per portar imprès en cadascuna de les seves accions a Espanya l’essència del liberalisme. Després de parlar d’aquest “monstre coronat” l’article 103 continua justificant que ells tal i com s’havia fet tradicionalment sí que seguien una constitució, repliquen a els liberals i firmants de la constitució de 1812 que han sembrat un discurs falç que només els avantatjava a ells.

Acusen de sembrar la opinió que els reis que hi havia hagut fins al moment eren reis despòtics que no tenien en compte la gran massa de la gent i que els súbdits eren esclaus, molt més llunya a tot això volen apuntar que les antigues constitucions contaven amb la gent, amb les diferències i pactes entre les nacions, d’una manera no explícita podríem trobar aquí signes que apunten a una certa valoració positiva del foralisme on els territoris vivien segons ells amb aparent harmonia “*con unión y libertades*”. Avisen doncs que els que volen criticar aquelles formes de gestió i control de l’antic règim que no han de mirar les constitucions per trobar la manipulació i el mal govern sinó que s’ha d’apuntar cap el “*despotismo minstral*”, per ells mai hi ha hagut tnt despotisme i falta de llibertats com amb la constitució de cadis.

[11]

la Junta Central su resolucion entre tan opuestas opiniones, dictó su ultimo decreto en la Isla de Leon á 29 de enero de 1810, conciliando en circunstancias tan criticas los derechos de V. M. con la observancia de las leyes, en la forma que creyó mas distante de lo que después ha sucedido.

12. Cómo, pues, salió en desunion y precipitada fuga la Junta Central de Sevilla, al acercarse los franceses en principios del mismo año, pasando á salvarse á aquel puerto, y en el propio momento creó esta ciudad el nuevo gobierno que estimó mas apto; dió esta un manifiesto de los defectos que creia en algunos centrales: lo que ocasionó la critica de que la condescendencia á la celebracion de Cortes era efecto de la impotencia en que la junta se miraba; pero ya era perdido el tiempo del remedio. Mas prescindiendo del mérito de aquellas quejas, no remitiremos al silencio lo que hallamos recomendable en dicho decreto de la Central. Primero, mantener ileso en V. M. el derecho de llamar á Cortes según las leyes, fueros y costumbres.

13. Segundo, procurar que interviniesen en ellas los tres brazos, que antes de recibir España la religion católica, se dividian en Flamines, Equestres y Plebeyos; y después de esta en Eclesiástico, Nobleza y Pueblo, cuyo nombre se extendió á las provincias de América y Asia.

14. Tercero, que serian presididas en vuestro real nombre por la Regencia en cuerpo, por su presidente temporal, ó por el individuo á quien delegase el encargo vuestra soberania.

15. Quarto, que la Regencia nombraria los asistentes de Cortes que debian aconsejar al que las presidiese en vuestro real nombre, de entre los individuos del consejo y cámara.

⁶² IMATGE: Pàgina11 del Manifest extret de l’hemeroteca digital de la Biblioteca Nacional de España.

En el paràgraf 13 del Manifest podem observar que es volen remuntar la divisió de la societat de l'antiguitat i l'edat Mitjana, volen establir un vincle amb una tradició que segons ells ha de ser incanviable, pot divergir i anar assumint diferències i particularitats però en el fons no ha de canviar

Com diu Mª Cristina Diz-lois al marge de la opinió de certs corrents historiogràfics majoritaris <<el Manifiesto tiene un carácter reformador y no puede considerarse en absoluto como una mera actitud reaccionaria y absolutista>>⁶³. Certament però <<Al estudiar el cuerpo del Manifiesto de 1814 se llega a divisar que la crítica de las Cortes de Cádiz y de su Constitución y la exposición de la doctrina política de la monarquía está hecha desde dos planos diferentes, que a veces se entrecruzan. Por un lado, los «persas» parten de los mismos presupuestos liberales y critican la obra de Cádiz desde «dentro». Aceptan sus bases teóricas hipotéticamente y señalan sus contradicciones internas, su falta de sentido práctico y comparan la Constitución misma con la actuación de las Cortes, haciendo hincapié en sus frecuentes contradicciones. Por otro lado, los realistas examinan la obra de las Cortes de Cádiz y todo su significado desde su propia visión de España. Critican las Cortes y la Constitución desde «fuera», lanzando anatemas contra su fuente de inspiración, la Revolución francesa>>⁶⁴

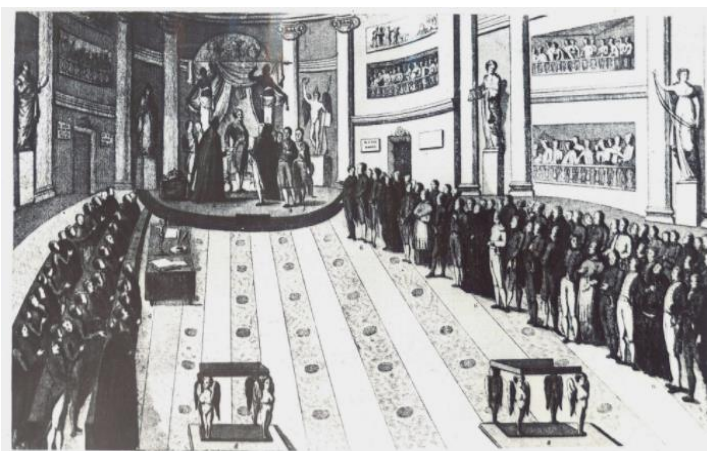
⁶³ DIZ-LOIS, Mª Cristina(1967). *El Manifiesto de 1814*. Pamplona PP.188.

⁶⁴ WILHELMOSEN Alexandra(1979) "El Manifiesto de los persas": una alternativa ante el liberalismo español" *Revista de estudios políticos*, ISSN 0048-7694, N° 12, 1979, págs. 141-162

6.2 Guerra Reialista de 1822 i la regència d'Urgell

65

Després d'iniciar-se el Trienni Liberal amb el pronunciament del General Rafael del Riego el primer de gener de 1820 es vivien periòdicament episodis on els anomenats reialistes, també els podem anomenar tradicionalistes feien intents per fer fallir l'Estat constitucional. Ferran va haver de

jurar la constitució i això va suposar un cop frontal pels reialistes tat conservadors com renovadors. Durant l'abril de 1822 s'alçaren grups militars liderats pel Cura Merino, un personatge molt rellevant que havia sorgit com a figura rellevant en la Guerra del Francès, malgrat ser un intel·lectual tenia una capacitat per organitzar guerrilles molt important. Aquest enllaç de generals o membres intel·lectuals que havien lluitat contra els francesos en formes de guerrilles i les noves Guerra Reialista era un fet habitual. Amb l'alçament de Merino l'aixecament es va estendre per tot Espanya.

Arribats a aquest punt apareix un altre nom molt significatiu: El marquès de Mataflorida, Mataflorida ja havia aparegut en el manifest dels Perses. El marquès havia mantingut una forta disputa amb Francisco de Eguía, qui havia estat exiliat a França, ambdós volien dirigir la contrarevolució que s'estava preparant, finalment el govern Francès va decidir que Mataflorida seria el més indicat⁶⁵. El pla del marquès consistia principalment en formar una regència a Catalunya, crear un nucli on aprofitar el descontentament antiliberal, generat per totes les accions fetes des del liberalisme, amb la contrarevolució. En aquest punt és en el que podem veure com els dos factors tant anunciats per Josep Fontana s'uneixen, per una banda els intel·lectuals de la contrarevolució, l'anomenat "Partit Carlí", amb les masses que veuen amb recel el liberalisme units amb l'objectiu comú d'anular la possibilitat de govern del Trienni.

L'acció havia de passar primerament per crear aquest nucli de contrapoder, i encetar una campanya propagandística contra els constitucionalistes. Amb això creat es governaria en nom

---

⁶⁵ IMATGE: "Jura de la Constitució por Fernando VII en 1820" d'autor anònim extret de "cambio Político y cultural en la españa de entresiglos" Alberto Ramos Santa i Alberto Romero Ferrer (Eds.) Monografias Historia y Arte, Universidad de Cadiz 2008 pp. 433.

⁶⁶ ARNABAT MATA, Ramon.(2002)" La regència d'Urgell i el reialisme català". *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, ISSN 0213-6791, N.º. 13, , págs. 61-88

del rei, ajudat per les juntes provincials, un exèrcit reialista, amb la voluntat de demanar el suport internacional a altres potències europees. S'inaugura a primera junta de reialistes a Catalunya, se situarà a Cervera, les partides reialistes vindrien del Solsonès, el Berguedà, el Ripollès, la Garrotxa, Osona, la Selva i el Vallès, per més endavant apareixerien nous aixecaments realistes per diferents punts de Catalunya.

El 21 de juny Antonio Marañón anomenat *el Trapense* pren la seu d'Urgell on s'instalarà la regència presidida pel mateix marquès de Mataflorida i el Baró d'Eròles, un antic heroi de la Guerra del Francès, a Girona serà nomenat el Generalíssim. El dia 22 de juny es forma la Junta Superior Provisional de Catalunya presidida pel bisbe d'Urgell dels punts claus per entendre tant la regència com les actuacions de les guerrilles és el fet d'actuar amb unes unitats gestionades a la mateixa manera que les guerrilles, això no només serveix per entendre el camp estratègic i logístic en el camp de batalla o els aixecaments. El fet de crear un impacte amb els actes era gairebé tant important com assumir els objectius, s'ha de tenir clar. Aconseguir crear una regència a Urgell suposava per una banda deixar mostra de la debilitat del poder constitucional a Catalunya, la posició dels pagesos benestants i diferents sectors socials amb el bàndol antiliberal i la contrarevolució interessava ser mostrat, suposava una justificació de les accions posada en valor amb la crisi que es viva.

En diferents ocasions i per justificar la acció es van fer diferents manifestos, de mans de Mataflorida i de mà d'altres personatges que en formaven part, el baró d'Eroles escriu en un d'ells de l'any 1822:

<<También nosotros queremos constitución, queremos una ley estable por la que se gobierne el estado [...]. Para formarla no iremos en busca de teorías marcadas con la sangre y el desengaño de aquellos pueblos las han aplicado, sino que recurriremos a los fueros de nuestros mayores, y el pueblo español congregado como ellos se dará leyes justas y acomodadas a nuestro tiempo y costumbres bajo la sombra de otro árbol de Garnica. [...] El Rey Padre de sus pueblos jurará como entonces nuestros fueros, y nosotros le acataremos debidamente>>

En aquest manifest signat entre d'altres pel Baró d'Eroles recalca altre cop el que ja veiem amb el Manifest dels perses. La voluntat de contribuir a un govern amb el rei amb la llei a les mans, clar està que les lleis tal com deien en el Manifest de 1814 es les lleis forals, tenint en compte les corts tradicionals i els privilegis adequats.:

<<Vuestras antiguas leyes son fruto de la sabiduría y de la experiencia de siglos; en reclamar su observancia tenéis razón; las reformas que dicta el tiempo deben ser muy meditadas, y con esta conducta os serán concedidas. [...] según vuestra antigua constitución, fueros y privilegios.>>

Malgrat tots aquests esforços un sector molt important que seguia a Eguía no estava del tot d'acord amb la Regència d'Urgell, això limitava enormement la regència i feia que només pogués actuar en les zones més properes. Això va permetre que els exèrcits liberals se centressin amb la Seu d'Urgell, el 22 de novembre sota el general Francisco Espoz e Ilundain faria fracassar l'intent de Mataflorida. Eguía passaria a ser el general i comte del Real Aprecio.

6.3 “Manifiesto de los Realistas Puros” de 1826

El dia 1 de Novembre de 1826 aparegué a Madrid *el Manifiesto que dirige al pueblo español una Federación de Realistas Puros sobre el estado de Ja nación y sobre la necesidad de elevar al trono al Serenísimo Infanta Don Carlos* (es pot veure el manifest sencer en l'annex 2). Anomenat sovint com el Manifest dels reialistes purs és avui en dia un tema de controvèrsia molt important per la historiografia, depenent de la ideologia i pensament polític dels diferents historiadors que l'han tractat

Després de l'entrada dels 100.000 fills de Sant Lluís del 1823, els reialistes que buscaven el retorn a l'Antic Règim quedarien en part orfes, orfes per tenir un rei legítim, un rei a qui ells defineixen com el màxim sobirà però que per ells està lligat de mans i peus. L'Europa després de Napoleó ja no tornaria a ser la mateixa, ni les potències amigues de les monarquies absolutistes tampoc, la Inquisició es veuria amb molts mals ulls, i els liberals començaven a tenir el control del poder. En aquest context és quan apareix el *Manifiesto de los Realistas Puros*, un manifest que serà recordat en els temps posteriors durant la Guerra dels Malcontents i amb la Primera Guerra Carlina.

Jolio Aróstegui sol posar en dubte l'autenticitat del *Manifiesto de los Realsitas Puros*, podria ser un pla liberal per deslegitimar i crear una opinió en contra de les voluntats dels reialistes. Arostegui arriba a aquesta conclusió al·legant que hi ha paraules que utilitzaven els liberals per definir els reialistes, conceptes que no es farien servir d'aquesta manera. Malgrat tot però es tracta d'un temps de l'època, un text que va circula almenys com si l'haguessin escrit els tradicionalistes, no és necessari saber-ne exactament l'autoria per comprovar la validesa d'utilitzar aquest manifest per establir un vincle amb la Regència d'Urgell, les Guerra Reialista de 1822, la Guerra dels Malcontents i la formació dels carlins amb la Pragmàtica sanció que es promulgarà el 1833.

Federico Suárez Vedeguer explica que ens trobem davant <<la llamada Federación de Realistas Puros, que, en una hoja impresa y fechada el primero de noviembre de 1826, se dirigía a los españoles en sentido francamente carlista, pues se propugnaba en ella la elevación al trono de España del Infante don Carlos María Isidro>>⁶⁷

Una de les peces puntals del *Manifiesto de los realistas puros* és la detecció de dues legitimacions pel tron, la primera ve d'origen, és la qüestió dinàstica on el fet hereditari és el més important,

---

⁶⁷VERDEGUER SUÁREZ, Federico(1948). “Manifiesto de los realistes Puros 1826” Príncipe de Viana, ISSN 0032-8472, Año nº 9, Nº 30, , págs. 77-100. Pp 78.

d'altre banda però també hi ha la legitimitat d'exercici, això vol dir que estarà legitimat aquell que que ocupi bé el lloc del rei.

El Manifest està precedit per un títol molt suggeridor, anuncia que vol parlar de l'estat de la Nació, prenen doncs ser una síntesi, una breu explicació de com veuen el moment de la nació els Reialistes. Tal i com segueix el títol podem saber que la pretenció és deslegitimar Ferran VII per treure'l del tron ja que pretenen elevar al tron al seu germà, l'infant Carlos.

Com podem veure el títol del manifest comença avsat del perill imminent que “*El deplorable estado de nuestra amada Patria y el eminente peligro en que se hallan la Religión y en Trono por la casi consumada traición de nuestros gobernantes han cubierto de luto el corazón de todos los buenos y llenado de terror a los menos fuertes de nuestros compatriotas.*” Segueix afirmant que l'Antic Règim està decaient però aquest cop de manera definitiva, els seus herois que havien lluitat en un passat són

⁶⁸ IMATGE: Portada del *Manifiesto de los Realistas Puros* de 1826 extret de la versió digital de la revista *Hispania Nova* ISSN: 1138-7319 DEPÓSITO LEGAL: M-9472-1998

oblidats o ningunejats, a més el Monarca, pel qual tan s'ha lluitat *“Fernando, en fin, es un activo instrumento de la más maquiavélica conspiración que jamás vieron los siglos ¡Horrorizaos!”* “

El manifest proclama que s'ha abusat de la seva fidelitat, parla de tots els conflictes i tot el pou d'accions que han portat a Ferran a cometre errors gravíssims i a demostrar que ja no estava legitimat, començant amb els esforços que es van fer pel seu retorn i la lluita contra França durant la guerra d'independència, un rei que va haver de jurar la constitució de 1812.

Continuant amb el que es demostra en el manifest Carlos Seco Serrano explica la ideologia de Carles com una ideologia simple, hem de tenir en compte que Seco Serrano formaria part d'aquesta historiografia liberal que simpatia pel carlisme no en tenia ni un mica. De dita ideologia diu Seco Serrano: *<<sus palabras revelan un espíritu cerrado a toda novedad “peligrosa”. El único programa positivo que sale de su palma es tan abstracto y vago que apenas puede cualificarse de tal.>>*⁶⁹

Suárez Verdeguer va ser durament criticat per Carlos Seco Serrano ja als anys 60, la crítica més clara es veu amb el potencial que Suárez donava al Manifest dels Perses de 1814, quan criticava que es tractava el tema amb molta lleugeresa, la mateixa crítica va rebre amb el que l'historiador de l'Opus havia dit sobre el *Manifest de la Federació dels Reialistes Purs*, en aquest cas però i com s'ha intentat remarcar Seco Serrano no desacredita el fet de voler crear una genealogia del Carlisme explicant aquests esdeveniments, tant si havia estat molt popular com si no, tan si havia estat creat pels liberals exiliats com per qualsevol altre era evident que aquest manifest és forma part necessàriament dels temes a tractar per conèixer la Guerra dels Malcontents.

Seguint amb la mateixa línia Fontana també va presentar una llarga confrontació amb les teories de Suárez Verdeguer, en aquest cas el segon explicava el *Manifest de la Federació dels Reialistes Purs* com l'explicava Pirala: *«el estilo pastoral de este escrito, sus doctrinas y sus tendencias, retrataban al partido apostólico»*. Fontana diria d'ell: *<< Fins i tot persones tan properes al carlisme com el pare Suárez Verdeguer -un dels fundadors de l'Opus- comeden la insensatesa de recollir de Pirala la historia de l'ennig entre la infanta Carlota i les seves cunyades portugueses -la dona de Carles i la seva germana, la princesa de Beira- per a explicar que així van néixer les divisions al si de la familia reial que serien causa fonamental de la guerra civil.>>*⁷⁰

---

⁶⁹ SECO SERRANO, Carlos(1973). *Triptico Carlista*. Ariel, Barcelona, pp 39-40.

⁷⁰FONTANA, Josep(1980)*Crisi camperola i revolta carlina*. Recerques: història, economia, cultura : Núm.: 10,pp9

6.4 Guerra dels Malcontents

71

Després de l'experiència del Trienni Liberal, les Guerra Realista del 1822-1823 i la regència d'Urgell s'havia creat els cossos de voluntaris reialistes de mans de Ferran VII, en aquestes files s'hi afegien persones que buscaven un ascens social que els hi proporcionava aquest cos, a més del sou. Durant els episodis bèl·lics anteriors s'havien entregat moltes altes graduacions, la quantitat de generals era important, tant que a l'hora d'entrar als cossos de voluntaris no se'ls reconeixia a la graduació generant uns espais de marginalitat per aquest grup anomenat *indefinitos*.

EL nou govern de Ferran VII tenia dues dificultats, per una banda mai va poder fer tabula rasa amb el període constitucional, la plena restauració de la monarquia ja semblava una cosa impossible, a més per altre banda com diu Ramón Arnabat <<majoria de problemes continuaven vigents: impagament de les contribucions reials i dels delmes i primícies (circulars de 23-XII-1824, 8-11-1825 i processos: dos de 1824, quatre de 1827, tres de 1828, i set de 1829), deserció de Exercit (circulars de 2, 18 i 28-XII-1824, 304-1826), robatoris (circulars de 12-1 i 941-1826), entrada i circulació de llibres prohibits, <obsenos, revolucionarios e impíos~~ (circular de 2-11-1826), etc.>>⁷²

Després del Trienni hi havia hagut diferents episodis de purificació, però tot i això encara hi havia funcionariat d'entre 1820 i 1823 que encara ocupava el seu lloc. La problemàtica que esdevindria la Guerra dels Malcontents es mostraria primerament a Manresa, Cervera, Tarragona i Tortosa. aquesta última ciutat havia protagonitzat el 27 d'agost de 1825 un fort aixecament i intent de prendre la plaça, tot va quedar com un intent però va ser un punt on es va veure la inclinació de bona part d'aquest cos de voluntaris reials a Catalunya, curiosament molts d'aquests tenien connexió amb la resta de l'Estat Espanyol. Pel gener de 1827 es tornava a presentar fenomen semblant a Tortosa, el coronell Toni Trilla de Terra Alta deia <<estaba próxima la disolución del Trono, y que así como antes, mandaban ahora 10s sectari>>⁷³

⁷¹ IMATGE: Cos de Voluntaris Reialistes.

⁷² ARNABAT MATA, Ramon. "Notes sobre l'aixecament dels malcontents (1827)"

⁷³ Notícies recollides a l'impris del secretari del despatx de la guerra, comte de San Román, amb data de 14 de setembre de 1827

⁷⁴Quan va esclatar la revolta les proclames més destacades passaven pel <<Visca el rei absolut! Visca la Inquisició!>> i <<Visca el rei mori el mal govern!>>. Clarament se seguia amb la mateixa dinàmica que amb el Manifest de 1814 i amb la Regència d'Urgell, fins i tot amb temps més antics en època moderna quan els mals del rei només podien estar generats pel mal govern, la Inquisició aquí sembla més com una espècie de filtre amb la no permetre l'acció del mal govern, l'acció de la francmaçoneria que quedaria

depurada pels òrgans inquisitoris. Jacint Castañ, comandant dels reialistes d'Olot exclamaria <<a tomar las arnas, empuñad las espadas, declaremos la guerra abierta a la infernal chusma de Masones, Comuneros y Carbonarios, que os aseguro y prometo que quitados estos de enmedio respiraremos tranquilos y mereceremos la bendición de Dios, el amor del Soberano, y la gratitud de la Patria>>.

El dia 29 d'agost de 1827 es crea a Manresa la *Junta Superior Provisional de Gobierno del Principado de Cataluña*. Els camperols serien membres fonamentals, cobrarien per assistir als enfrontaments i es crearia el periòdic *el Catalán Realista* per tal de fer propaganda per la causa. Aquest periòdic estava encapçalada per: <<viva la Religión, viva el rey absoluto, viva la Inquisición, muera la Policia, muera el Mesonismo y toda secta oculta>> Un eslògan molt més que clar alhora de pronunciar el seu decantament. L'ambient es començava a caldejar quan Agustí Saperes va fer una crida a *los buenos españoles*, a aquella reialistesque estaven disposats a alçar-se amb: <<los beneméritos realistas vuelvan a entrar en una lucha más sangrienta quizás que la del año veinte>> per recuperar i oferir de nou el tron a Ferran VII. Quan això es produí Ferran va viatjar a Catalunya passant per Castelló per tal de demostrar que no estava lligat de mans i peus pels liberals o el mal govern. La revelió començaria a disminuir malgrat Ferran VII encara no complís algunes de les seves promeses i a finals d'any gairebé havia estat sufocada, hi va haver una gran repressió, afusellaments i condemnes a mort.

Jordi Canal explica la Guerra dels malcontents començant per <<El malestar que se vivía en aquellos años en Cataluña como consecuencia de la crisis económica, tanto en la industria rural como en el sector de la agricultura especializada, favorecía, sin duda alguna, el estallido de una revuelta. La relación entre las áreas empobrecidas y las principales zonas de arraigo del movimiento agraviado -y, con posterioridad, del carlismo catalán- parece evidente. [...] La suma de malestares, descontentos y agravios -más oportunistas, que

⁷⁴ IMATGE: Mapa on es representa els diferents punts on es va mostrar més la conflictivitat en la Guerra dels Malcontets

nunca faltaron, y alguna situación próxima al bandolerismo-, en muy diferentes estadios, iba a ser nuevamente amparada y representada por un movimiento contrarrevolucionario>>⁷⁵

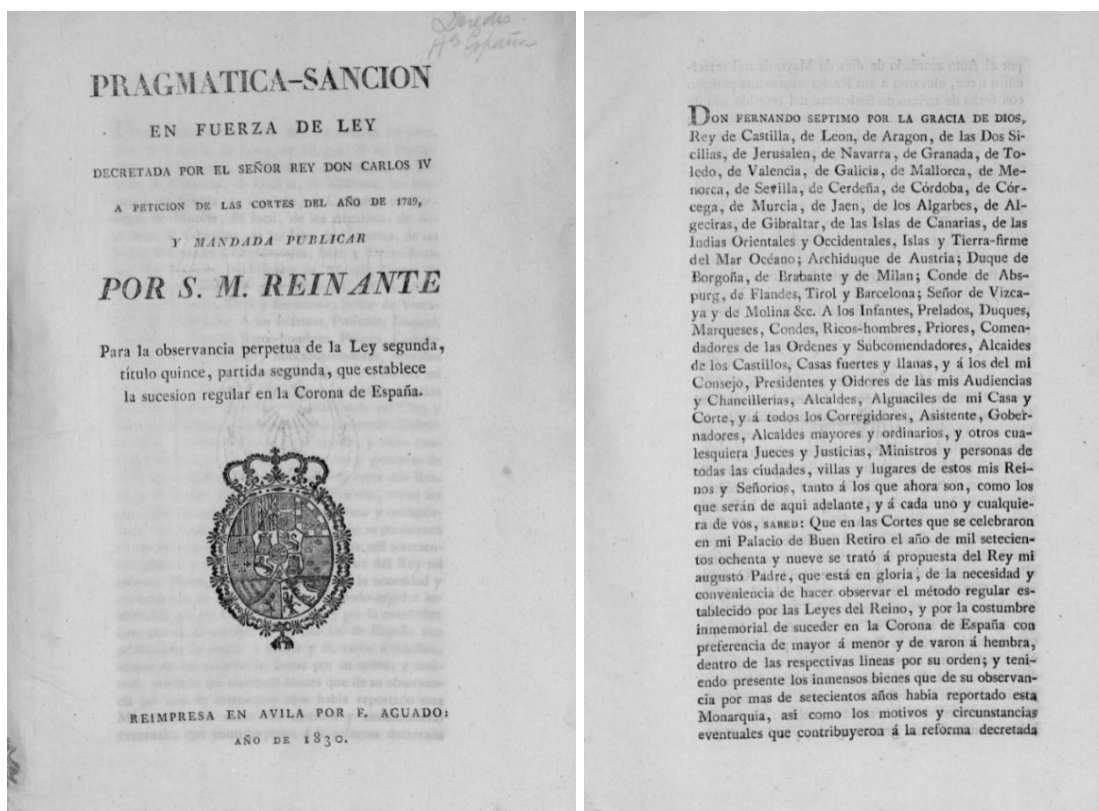
Per respondre a les aspiracions d'aquest treball monogràfic no resideix la importància en com va anar succeint la guerra, que també, sinó quin fil ideològic es pot teixir entre aquest, els esdeveniments anteriors i els posteriors amb la Primera Guerra Carlina de 1833. Pedro García Luaces diria:<<*Se trató de un movimiento popular que cuajó entre quienes se sentían agraviados por el incumplimiento de las promesas de Fernando VII tras su última restauración en el trono>>⁷⁶*

---

⁷⁵CANAL, Jordi(2002)*El carlismo. Dos siglos de contrarrevolución en España*.Alianza Editorial, pp 49.

⁷⁶ Pedro García Luaces, Escriptor d'articles i reportatges.

6.5 La Pragmàtica Sanció

Al llarg del treball sempre s'ha intentat emfatitzar que el fet dinàstic no és el nucli ideològic del primer carlisme, es tracte d'un fet més de context que de la mera limitat de Carles Maria Isidre. Malgrat tot arribats el punt en que després de la Guerra dels Malcontents el 1827 es va comprovar que el mal govern no era en si el que corrompia el monarca, ni els liberals o els *comuneros*, *negros*, francmaçoneria... Els reialistes, tant renovadors com conservadors o tradicionalistes van tenir clar que Isabel, filla de Ferran VII, seria el perill final per intentar el retorn a la monarquia de l'Antic Règim. Al març de 1830 Ferran VII, després de tres matrimonis estèrils deixa embarassada a Maria Cristina i decideix completar el tímid intent d'anul·lar la llei sàlica que el seu pare Carles IV va iniciar en 1789 mitjançant la promulgació de la pragmàtica sanció, pel que els seus descendents, independentment del seu sexe, serien proclamats rei o reina després de la seva mort⁷⁸. El 29 de març de 1830 Ferran VII va promulgar la Pragmàtica de 1789 anul·lava el reglament de successió de 1713 de Felip V, per tant la coneguda com a *lleis sàlica* quedaria anul·lada i el legítim hereter al tro, que amb la llei de

⁷⁷ IMATGES: Primera i segona pagina de la Pragmàtica sanció extreta de la biblioteca digital de Castella i Lleó. <https://bibliotecadigital.jcyl.es/es/consulta/registro.cmd?id=4018>

⁷⁸ ARTOLA, Miguel(1978). *La burguesía revolucionaria (1808-1874)*. *Historia de España Alfaguara V*. 6a ed.. Madrid: Alfaguara-Alianza Editorial, pp .52.

Felip V hagués estat Carles Maria Isidre passaria a ser Isabel la filla major de Ferran VII i Maria Cristina.⁷⁹

Francisco Tadeo Calomarde de Retascón y Arriá, que havia estat ministre des de 1823, era partidari que Carles fes carrera i pogués arribar a ser el rei d'Espanya i per tal d'aconseguir el seu propòsit encapçala en part una sèrie de pressions que se li fan a Ferran VII perquè acabi derogant la Pragmàtica Sanció. Ferran morirà el 29 de setembre de 1833, sense haver derogat la llei, i per tant Isabel II passaria a ser la reina d'Espanya sota la regència de Maria Cristina de Borbó-Dues Sicílies. Mesos abans, concretament el 29 d'abril de 1833, quan Ferran estava a punt de patir un atac de gota que el portaria a la mort, Carles Maria Isidre li escriuria la carta següent:

Mi muy querido hermano de mi corazón, Fernando de mi vida:

He visto con el mayor gusto, por tu carta del 23 que me has escrito, aunque sin tiempo, lo que me es motivo de agradecértela más, que estabas bueno, y Cristina y tus hijas; nosotros lo estamos, gracias a Dios. Esta mañana, a las diez, poco más o menos, vino mi secretario Plazaola, a darme cuenta de un oficio que había recibido de tu ministro de esta Corte, Córdoba, pidiéndome hora para comunicarme una Real orden que había recibido: le cité a las doce, y habiendo venido a la una menos minutos, le hice entrar inmediatamente; me entregó el oficio para que yo mismo me enterase de él; le ví y le dije que yo directamente te respondería, porque así convenía a mi dignidad y a mi carácter y porque siendo tú mi rey y mi señor eres al mismo tiempo mi hermano, y tan querido toda la vida, habiendo tenido el gusto de haberte acompañado en todas tus desgracias. Lo que deseas saber es si tengo o no intención de jurar a tu hija por Princesa de Asturias. ¡Cuánto desearía poderlo hacer! Debes creerme, pues me conoces, y hablo con el corazón que el mayor gusto que hubiera podido tener sería el de jurar el primero, y no darte este disgusto, y los que de él resulten; pero mi conciencia y mi honor no me lo permiten: tengo unos derechos tan legítimos a la Corona, siempre que te sobreviva y no dejes varón, que no puedo prescindir de ellos, derechos que Dios me ha dado cuando fue su voluntad que yo naciese, y sólo Dios me los puede quitar concediéndote un hijo varón, que tanto deseo yo, puede ser que aún más que tú: además, en ello defiende la justicia del derecho que tienen los llamados después que yo, y así me ves en la precisión de enviarte la adjunta declaración, que hago con toda la formalidad a ti y a todos los soberanos, a quienes espero se la harás comunicar.

---

⁷⁹ CANAL, Jordi(2002)*El carlismo. Dos siglos de contrarrevolución en España.*Alianza Editorial, pp 49

Adiós, mi muy querido hermano de mi corazón; siempre lo será tuyo, siempre te querrá, te tendrá presente en sus oraciones este tu más amante hermano, Carlos.

PROTESTA QUE ACOMPAÑA ESTA CARTA

Señor:

Yo, Carlos María Isidro de Borbón y Borbón, Infante de España: Hallándome bien convencido de los legítimos derechos que me asisten a la corona de España, siempre que sobreviviendo a V.M. no deje un hijo varón, digo, que ni mi conciencia ni mi honor me lo permiten jurar ni reconocer otros derechos; y así lo declaro.

Palacio de Ramalhao, 29 de Abril de 1833.

Señor: A.L.R.P. de V.M. Su más amante hermano y fiel vasallo.

M. el Infante Don Carlos. –

En aquesta carta, l'infant posa de manifest que no està disposat a acatar la pragmàtica sanció, pensa que ell és el legítim hereter del tron d'Espanya, Déu és qui ha volgut que fos així al no concedir-li un fill baró, per tant fins que no el tingués la voluntat de Déu seria que l'infant fos el pròxim rei. Acaba la carta indicant que ni l'honor ni la consciencia el permeten els drets de cap altre que no siguin els d'un possible fill baró de Ferran, per tant Carles com a infant ha de ser el legítim successor.

6.6 El fet religiós.

Primerament la voluntat en fer aquest treball era intentar fer un tall monogràfic per tal de mostrar la importància del fet catòlic amb el moviment carlista explicant la importància de la Inquisició Espanyola, bé realment el que es pretenia tractar era el final de la Inquisició i com això va emmotllar el que en conseqüència esdevindria el carlisme. Allunyant-me de tot això amb la distància de la lectura de diferent bibliografia l'estudi semblava més fructífer amb l'empresa de buscar els precedents reals del primer Carlisme, els socials, les bases populars, el clergat i antics nobles, amb els moviments de contrarevolució existents en moltes zones d'Europa, l'antiliberalisme... Malgrat tot és interessant però prestar atenció al fet religiós.

Després de les pàgines anteriors es vol reflexa la religió com un factor més a tenir en compte, però no només això, és la base on en la societat tradicional dipositava la seva visió del cosmos, l'explicació de multiplicitat de fenòmens així com la línia vertebradora que podia unir a reialistes conservadors, a reialistes renovadors (segons la classifico de Suárez Verdeguer), als antiliberals de diferents vessants...

Amb la invasió de Napoleó s'inicia un procés de lluita constant d'aboliments i restabliments del Sant Ofici. El poder civil cada vegada s'anava laïcitzant més i per tant a l'hora les forces de control social havien d'anar-se secularitzant. Malgrat això la Inquisició encara tenia important ressò social. La Junta Suprema Central⁸⁰ va oferir el càrrec d'Inquisidor General a Quevedo Quintano, bisbe ultra reaccionari de Orense, A partir del 1810 amb les zones lliures de francesos es restableix el Sant Ofici. Les manifestacions sobre l'ànima humana per part del diputat de les corts Mejía Lequerica va fer que es proposés al sant Ofici que el qualifiqués, això va generar rebombori que posava en primer ordre el tema de la Inquisició. Els liberals encara no demanaven explícitament a les corts l'abolició de la inquisició però sí que volien deixar d'utilitzar la institució, per exemple amb la creació del Tribunal Suprem de Justícia, que deixaven endarrere els Consejos. Ferran VII el 1814 restableix la inquisició el 21 de juliol de 1814 després d'haver estat abolida el 1813 per les corts gaditanes. Francisco Javier y Campillo⁸¹ era nomenat inquisidor General, bisbe d'Almeria. Riego i altres obligarien a Ferran VII a jurar la Constitució el 7 de març de 1820. Quan el 1823 els 100.000 fills de Sant Lluís entren a

---

⁸⁰ La Junta Suprema Central fue un órgano formado en septiembre de 1808 que acumuló los poderes ejecutivo y legislativo españoles durante la ocupación napoleónica de España. En ella había representantes de las Juntas que se habían formado en las provincias españolas. La Junta que se formó en la provincia de Sevilla el 27 de mayo de 1808 se llamó en un comienzo Junta Suprema de España e Indias y tuvo un papel importante en la resistencia militar del sur de España, así como en la comunicación con Inglaterra y con las colonias americanas. La Junta Suprema Central pasaría a llamarse en 1810 Consejo de Regencia de España e Indias.

⁸¹ Francisco Javier Mier y Campillo (Alles, Astúries, 18 de febrer de 1748- Madrid, 1818) va ser un religiós asturià, va ser el primer i penúltim inquisidor general després de la primera abolició del tribunal el 1813.

Espanya, l'acció antiliberal comença a generar les “ bandes de fe”, la inquisició era un tema primordial., la supressió de la Inquisició era el símbol de la revolució de 1820 i el restabliment representava la restauració del tron i l'Altar. Un cop restablert el poder de Ferran VII van començar a haver-hi peticions des de clergues exiliats a França des de gent de dins d'Espanya en les quals es demanava el retorn del Sant Ofici. El rei es trobava en una problemàtica sabent que als aliats no veien amb bons ulls la vinculació del poder civil amb l'església, davant la indecisió governamental diferents bisbes van voler exercir els tribunals de fe, entre ells el de València Orihuela i Tarragona, amb la jurisdicció que posseïen, altres opinions com en el “consejo de Castilla” es creia que la única institució capes d'imposar castic per heretgia era la Inquisició 30 d'agost de 1823 el tema arriba al “consejo de Ministros” però no s'aproven els tribunals de fe. Tot i això de fet va tornar a actuar sota la fórmula de les Juntes de Fe, tolerades en les diòcesis pel rei Ferran i que van tenir el trist honor d'executar a l'últim heretge condemnat, el mestre d'escola Gaietà Ripoll, executat a València el 26 de juliol de 1826. La Inquisició va ser definitivament abolida el 15 de juliol de 1834 per un Reial Decret signat per la regent Maria Cristina de Borbó durant la minoria d'edat d'Isabel II.⁸²

Durant molts anys la historiografia liberal ha tractat el tema del primer carlisme i la primera guerra Carlina de 1833 com una massa camperola manejada com titelles pel clergat, malgrat tot com hem estat veient al llarg del treball el moviment carlista ja des dels seus inicis no era un amassa ideològica compacta, molt menys compactes eren els orígens socials dels formants. Està clar però que l'església sí fou un fenomen important. En el primer terç del segle XIX l'Església travessava moments difícils, s'havia acomodada en l'*establishment* de l'Antic Règim i al fet de viure de Rendes, en aquest context clar estava que els primers en protestar de les desamortitzacions serien el clergat.

---

⁸² Extret del capítol anomenat “La supresión de la Inquisición” MARTÍNEZ MILLÁN, José(2007)*La Inquisición Española*. ALIANZA EDITORIAL, Madrid.

dexaron de conocer su injusticia. Los vasallos se alistaron en las religiones baxo la garantía del gobierno que las había permitido en la sociedad: sus votos y renunciaciones, habían descansado en esta confianza, y eran acreedores de justicia á volver á sus conventos (en cuya esperanza habían ayudado á la salvación de la patria), y á la posesion de los bienes, de que sus corporaciones tenían un dominio libre, como los demas particulares, sin deber ser de inferior condicion: ni permitia la decantada igualdad se manifestase odio á ninguna clase del estado; y menos quando la misma Silla apostólica no había querido asentir á las amenazas del tirano de la Europa, para que accediese á la extincion de los regulares. Pero en su reposicion, mas que estos, ganaba la nacion: los bienes en su mano mantenían muchas familias, y cubrian quantiasas cargas y contribuciones, que aliviaban á los demas vasallos (á quien se dice querer favorecer) los mismos bienes en manos de administradores apenas producen pagar sus sueldos. El abandono de las fincas muora la riqueza nacional con la falta de producto: y si se han de cumplir ó hubieran cumplido las asignaciones alimenticias que se hicieron á los propios regulares (como debia haberse hecho), se seguiria un injusto sobrecargo al vecino contribuyente. Tales son, Señor, las fatales consequencias de órdenes no premeditadas.

87. En 22 de febrero de 1813 se dictó la abolicion de la Inquisición. El sistema adoptado en este papel, y el deseo de no ocupar la soberana atencion mas de lo preciso, nos impide indicar las muchas especies oportunas, con que algunos sábios diputados impugnaron este proyecto. En qualquier establecimiento debe mirarse, primero su necesi-

dad; y no es dudable, que debe haber un protector zeloso y expedito para mantener la religion, sin la qual no puede existir ningun gobierno. Si en las reglas adoptadas para hacer eficaz esta proteccion, el exercicio hubiese acreditado su impotencia ó sus defectos, es justo se mediten y reformen: pero poner la segur al pie en todo establecimiento, no es modo de remediar males; sino quitar de la vista el que se cree, dexando la raiz para otros mayores. El medio que se subrogó es parecido á la substanciacion de juicios de que trata la Constitucion, para que entre el juez eclesiastico y secular, jamas llegue á castigarse el delito, que era objeto de la Inquisicion extinguida. Y en verdad que desde la expedicion de este decreto, no hay noticia de una sentencia que haga intacta la religion católica de lo que si la hay es, de multitud de papeles que han corrido impugnes hablando con mofa hasta de los misterios mas venerables: ser asunto de la critica de los jóvenes (menos recomendados por sus costumbres) los misterios mismos, y la doctrina mas antigua y respetable de la iglesia. Ha mucho tiempo, Señor, que los filósofos atacaron este baluarte de la religion, baxo el pretexto de hacer observar las facultades de los obispos; queriendo emularlos con igualdades á la suprema cabeza de la iglesia, para despues de oprimir aquellos; por nueva emulacion de igualdades con los párrocos, llegar al término de reducir la verdadera religion á mero nombre.

88. Creer que con la impugnidad ha de mantenerse la religion, de que habla el artículo 12 en época en que la relaxacion ha hecho tantas conquistas, y tenido tan rápidos progresos, es fixar en un imposible la conservacion del santuario, que con tanto respeto ha mirado siempre España. El empeño que

Els dos textos anteriors formen part del Manifest dels Perses de 1814, concretament a la pàgina 41 i 42 d'aquest, l'article 82 ens explica com el 22 de febrer de 1813 es dictà l'abolició de la Inquisició. Els perses així com bona part dels realistes posteriors creuen que hi ha d'haver un cos que protegeixi i mantingui la religió que segons ells és necessària ja que "sin la qual no puede existir ningun gobierno". Di en que des de la supressió d'aquesta es fa patent que no s'ha cuidat la religió, ha estat inclús qüestió de mofa i cap jutge pot fer cap sentència perquè quedi intacta la religió Catòlica.

⁸³ Article 82 del manifest de 1814.

El periòdic *El Restaurador* que ha anat apareixent al llarg del treball també va funcionar com a òrgan de publicitat per la fe catòlica: el fragment següent és part del diari publicat el dia 21 de gener de 1824 on es pot veure com s'anuncia una nova publicació que es presentarà en totes les llibreries de Barco i anomenada *Instrucción cristiana y política* que servirà per desmerèixer el filosofisme que segons ells és una infernal "bibora":

152

del estado ínterin el comercio hace informacion de pobre, y oculta sus millones. Lo que necesitan es que cuando los granos no tienen precio ninguno no se les haga malvender toda una cosecha para pagar en dinero lo que no pueden, que los muchos verederos y ejecutores no acaben con los cazos y muebles, dejándolos en miseria con detrimento considerable del estado. Lo que necesitan es que el contrabando no estanque sus granos y sus lanas, que se les facilite la estraccion y circulacion, y se dé curso al sobrante de donde penden sus adelantos. En cuanto á luces las tienen, y tales y tantas que pocos habrá en Europa que les igualen.

Pues ¿qué dirémos de esa tema de que los curas y maestros exaltados les enseñaran la política, las leyes, y tantas otras locuras á cual mas impertinentes? ¿Como si el catecismo de S. Pio V ó de Ripalda bien explicado no enseñara cuanto necesitan! ¿Queréis labradores piadosos, honrados, obedientes y trabajadores? Un maestro, un cura, un ayuntamiento bueno, y negocio concluido. Poned un escribano enredador, un abogado hambriento, un sa-cristan ó maestro de los de moda, un cura de aquellos que sin explicar la doctrina, ni visitar los enfermos, ni pacificar los matrimonios, ni cortar los escándalos andan proyectando molinos y canales, y vereis á vuelta de pocos años corrompido el pueblo, aumentadas las sectas, derribado el Trono, desolado el país y presa ó de otras naciones, ó de un militar afortunado como Napoleón que con un cetro de yerro venga á la naturaleza de los extravíos de una ciencia loca y desatinada.

ANUNCIO. *Instrucción cristiana y política.* Antídoto que presenta un maestro de primeras letras á sus discípulos, para precaverlos de la infernal vívora del filosofismo, instruyéndolos conforme á la Sagrada Escritura, Santos Padres y demas Expositores, de las prerrogativas con que ennobleció Dios á los Reyes, constituyéndolos sus Vice-gerentes en la tierra; y del honor, amor, veneracion, obediencia y sumision que como á tales deben sus vasallos. Obra muy útil á toda clase de personas, y singularmente á los maestros de primeras letras para formar desde luego á los niños á fin de que sepan dar á Dios lo que es de Dios y al Cesar lo que es del Cesar. Se hallará en las librerías de Barco, carrera de San Gerónimo, y en la de Rodriguez, calle de Carretas en esta Corte. Su precio 6 rs. á la rústica.

Con las licencias necesarias.

M A D R I D:

EN LA OFICINA DE DON FRANCISCO MARTINEZ DÁVILA,
impresor de Cámara de S. M.

© Biblioteca Nacional de España

84

---

⁸⁴ Copia de l'original apartat de "protesta" del diari "El restaurador" publicat el dia 21 de gener de 1824, extret de l'hemeroteca digital de la Biblioteca Nacional de España.

7 CONCLUSIONS

Costa trobar una definició exacte pel carlisme, possiblement no n'hi ha una que pugui dir-se definitiva, evidentment com s'ha estat explicant durant al llarg del treball es poden perfilar algunes línies amb les quals emmarcar aquest moviment. Un moviment polític i social que amb la seva aparició al final de l'Antic Règim gaudeix d'una durabilitat de docents anys, tot i ser marginal en l'actualitat. En aquest treball s'han intentat fer una reflexió sobre els inicis d'aquest moviment, amb la comparació dels diferents corrents historiogràfics.

La Revolució Francesa i la invasió napoleònica el 1808 seria l'inici del qüestionant de l'Antic Règim, un cop Ferran VII va tornar al tron. La monarquia ja estava en crisi des d'abans d'aquest fet amb la polèmica gestió de Godoy, la independència de els nous estats hispanoamericans... Apareix aquí la disputa entre dues Espanyes, evidentment emmarcades per matisos substancials però que d'una manera teòrica es podria dividir entre els liberals i els partidaris de no perdre l'ordre establert amb l'Antic Règim, on el rei i la religió marcaven les pautes del poder polític i social. En aquest context apareix el *Manifiesto de los persas*, que recolzaria Ferran per que retornes al poder en nom de les lleis antigues i les corts tradicionals, un manifest que ha servit per desemmascarar la diversitat de projectes reialistes de l'època. Malgrat ser un historiador amb qui s'ha d'anar en compte pel fet de tenir certs tics tradicionalistes Federico Suárez Verdeguer proposava a pare meu de manera encertada la triple posició política possible, per una banda els conservadors que només estarien d'acord en retornar a l'Antic Règim, els innovadors que all llarg del treball hem anomenat liberals i els renovadors o reialistes. Clarament un precedent de la teoria política que oferiria el carlisme ja entrada la dècada dels 30 del segle XIX.

Una part central del treball és l'estudi de tot el que s'ha dit sobre el carlisme i més concretament sobre els seus inicis, clarament un tema que ha estat tractat sovint amb moltes intencions al darrera, des dels autors liberals fins els carlins passant amb la historiografia creada durant la Transició espanyola pels carlins que volien decantar el partit a l'esquerra fins autors amb estudis regionals. En línies general però, el que resulta més efectiu a la pràctica no és dividir la historiografia pels perfils ideològics dels historiadors, sinó pel bloc temàtic. Aquest últim punt és el que queda representat amb la divisió de l'aparició del primer carlisme i la relació d'aquet concepte amb la contrarevolució, l'absolutisme i per altre banda el fet de la participació popular en les revoltes i actuacions d'aquests grups.

Com he anat explicant al llarg del treball aquesta divisió neix dels estudis de Josep Fontana, que de manera lúcida va proposar un concepte veritablement útil, estic parlant del concepte de

“Partit Carlí”, no entès com un partit sinó com tot aquell conglomerat de factors i actors socials que formarien part del gruix ideològic del moviment. Aquest “Partit Carlí” s’amalgamaria amb l’esperit antiliberal de part de la població. Aquest descontentament amb la unió perfecte de l’esperit reialista dels renovadors amb l’antiliberalisme s’assimilaria de manera efectiva amb multiplicitat de components, un d’ells seria la religió, entre d’altres.

Parlant de la contrarevolució i la recerca del retorn a l’absolutisme. És important remarcar que l’explicació d’aquest fenomen en clau religiosa, econòmica o tan sols dinàstica, tal i com diu Aróstegui és un error, entre d’altres motius perquè la religió només actua com a eix vertebrador en totes les manifestacions del reialisme i les masses camperoles, i el fet dinàstic va ser un fenomen donat per context. Els reialistes tenien una agenda, en llenguatge de la política actual podríem dir que tenien unes “línies roges” que no estaven disposats a cedir, el projecte de Ferran VII, ja fos per raons de context (perquè els liberals començaven a tenir poder a múltiples potències europees o per qualsevol motiu) ja no complia amb la voluntat de tenir una monarquia absoluta, un sobirà que guiés la nació amb les lleis antigues, que desacates les lleis constitucionals i el liberalisme. Per tant la opció dinàstica de Carles Maria Isidre apareix aquí com un factor més, però malgrat tot no hem de confondre el pes ideològic de tot el procés explicat en aquest treball amb la figura de l’infant Carles. Seguint amb l’estudi del moviment amb el prisma de la contrarevolució encaixa a la perfecció amb altres contrarevolucions a l’Europa de l’època, això vol dir altre cop que anul·lant la qüestió dinàstica la contrarevolució ja estava gestant-se molt abans que els tradicionalistes pretenguessin destronar Ferran. En aquest joc de tensions entre els tradicionalistes que veuen el monarca lligat de mans i peus i els liberals que intenten de la manera que poden generar una constitució firmada en pro del liberalisme neix la dinàmica de l’acció antiliberal. Un peça clau que tenien en compte és el fet propagandístic, com bé a aparegut en distintes ocasions periòdics com *El Restaurador* eren creadors d’opinió on aquell suposat “Partit Carlí” distribuïria els seus pensaments, pensaments que van complir amb la funció de crear opinió i que avui en dia permeten als historiadors seguir de bona tinta el seu perfil ideològic.

Després de l’entesa d’aquest fet com la voluntat i la postura absolutista apareix el factor del moviment camperol, al llarg d’aquesta monografia s’han presentat els motius de perquè és important tenir això en compte. Primer de tot s’ha de tenir clar que l’Espanya de l’època estava clarament dedicada a l’agricultura, per tant els actors de les revoltes, els perjudicats o no dels canvis sovint havien de ser de les zones rurals. En aquest treball s’ha fet menció a la geografia però no com a fet resolutiu per entendre el conflicte, el que s’ha de tenir clar és que les zones que van patir més les noves lleis liberals van ser les zones que es van emporbrir alhora del seu compliment. Zones rurals en les quals els camperols amb la suma i resta de danys i perjudicis

realment amb el liberalisme acabaven perdent, cada vegada la vida al camp es feia més difícil i la pèrdua d'espais comunals on poder treure un sobresou per la subsistència eren privatitzats.

Així doncs tampoc és bo confondre el conflicte en clau de disputa entre camp i ciutat perquè la clau està en entendre la formació de zones que abans gaudien de privilegis i l'empobriment d'aquestes.

Un cop relligat tots els diferents enfocaments per entendre el procés de formació del carlisme el treball ha agafat un to més pràctic i intenta exposar tot això esmentat anteriorment, començant pel manifest de 1814, tot seguit amb l'explicació de la Guerra Reialista de 1822 i la regència d'Urgell. Dues experiències que servirien entre d'altres coses per mostrar que la guerra de guerrilles no només va ser efectiva amb un enemic exterior, aquest aprenentatge es farà notori des de la Guerra del Francès fins a les partides de carlins de les futures guerres. Lligant els conceptes la discussió del "Partit Carlí" amb els liberals que han instaurat el Trienni i els camperols que veuen amb recel les actuacions que fan els liberals s'uneixen per derrocar els constitucionalistes.

Un altre peça clau que s'ha tractat en aquesta monografia a tall d'exemplificació del procés de formació d'aquest moviment ha estat el *Manifiesto de los Realistas Puros* de 1826, que serveix com a pont entre els fets de la regència d'Urgell amb la Guerra dels Malcontents de 1827, una experiència que ja es va cenyint cada vegada més al que serà el primer carlisme. El descontentament amb Ferran VII farà que ara sí es qüestionï la seva figura i aparegui de veritat el nom de Carles Maria Isidre. Amb la Pragmàtica Sanció que ratificarà Ferran el 1833 mesos abans de la seva mort queda en primer orde la qüestió dinàstica, ara sí que les experiències tradicionalistes i reialistes prendrien amb variacions el nom de carlisme quan l'infant encetés un nou procés al reclamar el tron, un tron disputat acèrrimament al llarg del segle XIX i bona part del XX.

8 BIBLIOGRAFIA

- AA. VV. *Antiguo Régimen y liberalismo. Homenaje a Miguel Artola*. Alianz Editorial, Madrid. 1994.
- ANGUERA, Pere(1993) *Sobre les limitacions historiogràfiques del primer carlisme*. Dins de "CANAL Y MORELL, Jordi (coordinador). *El carlisme. Sis estudis fonamentals*.- Barcelona : L'Avenç y la Societat Catalana d'Estudis Històrics.
- APARICIO José (2008): "alegoria del rey la religión y la patria" extret de "cambió Político y cultural en la españa de entresiglos" Alberto Ramos Santa i Alberto Romero Ferrer (Eds.) *Monografias Historia y Arte*, Universidad de Cadiz.
- ARNABAT MATA, Ramon.(2002)" La regència d'Urgell i el reialisme català". *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, ISSN 0213-6791, N°. 13.
- ARNABAT MATA, Ramon."Notes sobre l'aixecament dels malcontents (1827)".
- ARNABAT, Ramon(1997)*Moviments de protesta i resistència a la fi de l'Antic Règim* . Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.
- ARÓSTEGUI, J(1970)., *El carliso alavés y la primera guerra civil de 1870-1876*, Victòria.
- ARÓSTEGUI, Julio(1993). "El Carlisme en la dinàmica dels moviments liberals espanyols : formulació d'un model" dins CANAL Y MORELL, Jordi (coordinador). *El carlisme. Sis estudis fonamentals*.- Barcelona : L'Avenç y la Societat Catalana d'Estudis Històrics,; pp. 56.

- ARTOLA, Miguel(1978). *La burguesía revolucionaria (1808-1874). Historia de España Alfaguara V*. 6a ed.. Madrid: Alfaguara-Alianza Editorial.
- BRENAN, Gerald (1969). “El Laberinto Español” *El laberinto español Antecedentes sociales y políticos de la guerra civil* Traducció de J. Cano Ruíz . Editions Ruedo Ibérico.
- CANAL Y MORELL, Jordi (1993)(coordinador). El carlisme. Sis estudis fonamentals.- Barcelona : L’Avenç y la Societat Catalana d’Estudis Històrics.
- CANAL Y MORELL, Jordi(1993). (coordinador). El carlisme. Sis estudis fonamentals.- Barcelona : L’Avenç y la Societat Catalana d’Estudis Històrics.
- CANAL Y MORELL, Jordi(1993). “El carlisme. Notes per a una anàlisi de la producció historio-gràfica del darrer quart de segle (1967-1992)”.- a : ”CANAL Y MORELL, Jordi (coordinador). *El carlisme. Sis estudis fonamentals*.- Barcelona : L’Avenç y la Societat Catalana d’Estudis Històrics.
- CANAL Y MORELL, Jordi(1993). “El carlisme. Notes per a una anàlisi de la producció historio-gràfica del darrer quart de segle (1967-1992)”.- En : ”CANAL Y MORELL, Jordi (coordinador). El carlisme. Sis estudis fonamentals.- Barcelona : L’Avenç y la Societat Catalana d’Estudis Històrics.
- CANAL, Jordi (2000).*El carlisme. Dos siglos de contrarrevolución en España*. Alianza Editorial. Madrid.
- CANAL, Jordi(2000) *El carlisme. Dos siglos de contrarrevolución en España*. Alianza Editorial. Madrid.

- CANAL, Jordi(2002)*El carlismo. Dos siglos de contrarrevolución en España*.Alianza Editorial.
- CLEMENTE BALAGUER, Josep Carles(1990). “Los carlistas”. *Historia en sus textos* ISTMO. Madrid.
- DIAZ-PLAJA, Fernando(1983).*Historia de España en sus documentos. Siglo XIX*. Catedra, Madrid.
- ESDAILE, Charles J. TUSELL, Javier(2007)*Historia de España dirigida por John Lynch. 6-Época Contemporánea (1808-2004)*. Crítica, Barcelona.
- FERRER, Melchor (1941). *Tomo II: El precarlismo. Desde el pronunciamiento de Riego hasta la muerte de Fernando VII*. Ediciones Trajano, Sevilla,.
- FONTANA Josep(1975) “Transformaciones agrarias y crecimiento económico en la España contemporánea”, a *Cambio económico y actitudes políticas en la España del siglo XIX*, Ariel, Barcelona.
- FONTANA, Josep(1980)*Crisi camperola i revolta carlina*. Recerques: història, economia, cultura : Núm.: 10.
- FONTANA, Josep. En el pròleg de RUJULA, Pedro “Contraevolución, realismo y Carlismo en Aragón y el Maestrazgo, 1820-140.”
- FRADERA, Josep María, MILLÁN, Jesús, GARRABOU, Ramón(1990) *Carlisme i moviments absolutistes* Eumo. Vic.
- GAMBAR, Rafael. (1950), *La primera guerra civil de España (1821-1823)*. Historia y meditación de una lucha olvidada. Madrid.

- GIL NOVALES, Alberto(2010). *Diccionario biográfico de España(1808-1833). De los orígenes del liberalismo a la reacción absolutista* . Editorial: Fundación Mapfre. Madrid.
- LA PARRA LÓPEZ, Emilio (2008) “En vísperas de la guerra: el triunfo de Fernando VII en El Escorial y Aranjuez.” *Revista General de Marina*, vol. 255, 8-9 (agosto-septiembre 2008), pp. 201-215. Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes.
- MARÍA DEL CARMEN PINTOS VIEITES (1958). *La política de Fernando VII entre 1814 y 1820*, Universidad de Navarra, Pamplona.
- MARTÍNEZ MILLÁN, José(2007). *La Inquisición Española*. ALIANZA EDITORIAL, Madrid.
- MARX. K i ENGELS. F (1929) *La Revolución española, 1808-1843* traducción de Andrés Nin. Editorial Cénit. Madrid.
- MÜRILLO FERROL .Francisco (1959). *El Manifiesto de los persas y los orígenes del liberalismo español*, en Homenaje a D. Nicolás Pérez Serrano, Madrid, ,, vol. II.
- PABON, Jesús (1965).- *La otra legitimidad*. Madrid, Editorial Prensa Española.
- RUJULA, Pedro “Contraevolución, realismo y Carlismo en Aragón y el Maestrazgo, 1820-1840.
- SANITIRSO RODRIGUEZ Manuel. *El primer carlismo al Penedès (1833-1840)*.
- SECO SERRANO, Carlos(1973). *Triptico Carlista*. Ariel, Barcelona.
- SUÁREZ VERDEGUER, Federico (1951).*Un factor fundamental en la historia española del XIX*. a: Saitabí, , No. 8 (35-38).

- SUÁREZ, Federico(1955). *Conservadores, innovadores y renovadores en las postrimerías del antiguo régimen*, Estudio General de Navarra, Pamplona.
- TÉMINE, É. BRODER, A. CHASTAGNARET, G. (1997). *Historia de la España contemporánea. Desde 1808 hasta nuestros días*. Ariel Historia. Barcelona.
- TORRAS, Jaume. “¿Contrarevolució pagesa?” VV.AA. (1993): *El carlisme. Sis estudis fonamentals*. Barcelona, L'Avenç-Societat Catalana D'Estudis Històrics.
- VERDEGUER SUÁREZ, Federico(1948). “Manifiesto de los realistes Puros 1826” Príncipe de Viana, ISSN 0032-8472, Año nº 9, Nº 30.
- VV.AA. (1993): *El carlisme. Sis estudis fonamentals*. Barcelona, L'Avenç-Societat Catalana D'Estudis Històrics.
- WILHELMSEM, A.(1998)*La formación del pensamiento político del carlismo (1810 – 1875)*. Actas, Madrid.
- WILHELMSEN Alexandra(1979)” El Manifiesto de los persas”: una alternativa ante el liberalismo español” *Revista de estudios políticos*, ISSN 0048-7694, Nº 12, 1979.

9 ANNEXOS

ANNEX 1: Les matèries que es pretenien tractar en el periòdic "El Restaurador" Publicat l'1 de juliol de 1823, extret l'hemeroteca digital de la Biblioteca Nacional de España.

ÍNDICE.

MATERIAS DE QUE SE HA TRATADO EN EL MES DE JULIO.

- Discurso preliminar; protesta de los editores. Página 4.
- Justa intervencion de las potencias estrangeras en nuestra restauracion; gracias á la santa Alianza por ella y al Príncipe ejecutor de sus disposiciones, pág. 13.
- Se las manifiesta el pleito que van á sentenciar, y las esperanzas de que lo hagan en justicia, y siempre como tienen prometido, pág. 26.
- Defensa de los serviles, que no son una faccion, sino el resultado de fidelidad á sus deberes, pág. 32.
- Sobre el último atentado de las Córtes en Sevilla; destronamiento del Rey y formacion de regencia, pág. 42.
- Es un fenómeno admirable en el órden político el pueblo español por su Religion, pág. 51.
- El siete de julio de 1822; descripcion de tan aciago dia, pág. 60.
- Diálogo sobre las sociedades, deberes de los que las componen leyes que las gobiernan y necesidad de quienes celen su cumplimiento y las apliquen, págs. 68 y 86.
- Con el testimonio de Mr. Clausel se hace ver la uniformidad de sentimientos entre franceses y españoles para una verdadera restauracion política, págs. 94 y 104.
- Un aviso á los serviles con motivo del decreto sobre purificaciones, pág. 112.
- La reposicion de los diezmos al ser que tenian en 1820 conforme á nuestras leyes, y principios religiosos, políticos y económicos de nuestro gobierno, pág. 118.
- Reforma necesaria y cómo deba ejecutarse, pág. 126.
- Necesidad y justicia en el restablecimiento de los PP. Jesuitas, pág. 135.
- Diálogo sobre el papel intitulado la *Concordia*, cuál deba ser, y cómo haya de adquirirse, págs. 147 y 154.

¿Qué siente usted, se pregunta á la España enferma, para venir en conocimiento de su mal por medio de ésta y deinas preguntas de los medicos, y poder aplicarla el oportuno remedio? pág. 161.

Consejo á los liberales á fin de que consigan con su enmienda lo que sin ella pretenden, pág. 171.

Justicia, sociedad, soberanía y pueblo, explicacion de su verdadero origen y aplicacion debida segun los principios mas sanos, págs. 178, 191, 196 y 209.

Nuestras leyes fundamentales prueban el absurdo del artículo 3.º de la Constitucion, que establecia esencialmente la soberanía en la nacion, pág. 219.

Se hace ver al señor Villanueva con el texto de sus propias obras la contradiccion de sus principios, pág. 232.

Libros pésimos, se señalan algunos, se indican autores, se hacen ver sus perniciosos efectos y la insuficiencia de las medidas del gobierno constitucional para impedir su escandaloso comercio, págs. 244 y 255.

MANIFIESTO
QUE DIRIGE AL PUEBLO ESPAÑOL,
UNA FEDERACION DE REALISTAS PUROS,
SOBRE EL ESTADO DE LA NACION
Y
SOBRE LA NECESIDAD DE ELEVAR AL TRONO
AL SERENISIMO SEÑOR INFANTE
DON CARLOS.

ESPAÑOLES!

El deplorable estado de nuestra amada patria y el eminente peligro en que se hallan, la Religión y el trono, por la casi consumada traición de nuestros gobernantes, han cubierto de luto el corazón de los buenos y llenado de terror à los menos fuertes de nuestros compatriotas. Es legado el caso de ver inutilizados todos los esfuerzos que nos ha costado el restablecimiento del antiguo orden de cosas, porque éste, va à desaparecer de nuestro suelo segun todas las apariencias. La sangre que vertieron en la última lucha, nuestros mas decididos campeones, ó es ya olvidada, ó es considerada por nuestros enemigos con el mas escandaloso vilipendio. Lo peor de todo es, que el mismo Monarca por cuyos soberanos derechos se han sacrificado tantas victimas; el mismo príncipe à quien hemos arrancado dos veces de la esclavitud comprando su libertad con nuestra propia sangre; Fernando, en fin, es un activo instrumento de la mas iniquitica conspiración que jamas vieron los siglos; ¡horrorizans!

¿Y será posible que se abuse hasta este extremo de nuestra lealtad? ¿Y querran todavía que callemos à tantos insultos? ¿Se nos exigira por mas tiempo esta moderacion y esta mansedumbre que alejando las esperanzas de los discipulos de Boltaire y de Rousseau, han fomentado sus planes contra nuestro sosiego y han conducido à la Religión y al trono, hacia el crater de un volcan revolucionario que los espera para destruirlos? Nos estremecemos al considerar la audacia de esa peste de innovadores, que à fuer de liberales, no han temido, ni temen, el provocar con tanto descaro nuestra indignacion; por que conociendo, como conocemos, el caracter y firmeza nacional, vemos que se aproxima el fatal momento de obligarnos à repeler con las armas, la mas amarga prueba que pudiera haberse exigido de nuestro sufrimiento. *Esta es, Españoles, la de imponernos otra vez aquella cadena constitucional que rompió nuestro heroismo y despojar despues, à la nacion de sus Americanos!!!*

En semejante crisis; quando un peligro tan eminente amenaza por instantes la nave del estado, fuera menuda del nombre Español el someterse cabalmente à esa facción desorganizadora, que se ha apoderado del trono. Pero como no seria cierto, ni digno de la seriedad y religiosidad de los Españoles, el empuñar las armas contra el gobierno existente, sin antes poner de manifiesto las poderosas razones que han podido motivar una medida tan violenta, de aqui es, que esta *Federacion* se ha sometido à la dura necesidad de enumerarlas y

3

tucion del año doce: se puso al frente del gobierno revolucionario del mismo modo y con la misma confianza, que si fuese el tal gobierno, su propia hechura; firmó y sancionó sin el menor escrúpulo, las mas democráticas leyes; y en las comociones populares que tuvieron lugar durante aquel período para sostener la misma soberania que él renunciara, *alentaba, perseguia y delataba* al mismo tiempo, à sus mas ardientes defensores: Un conjunto de inmoraltad y de baja semejanza, no parece posible en ningun hombre; pero es forzosa decirlo; Fernando Septimo no es hombre: es un monstruo de crueldad; es el mas inoble de todos los seres; es un cobardo, que semejante à un azote del cielo, lo ha bombardeado el aberno para castigo de nuestras culpas: *es una verdadera calamidad para nuestra desventurada patria!*

Llegó en fin, el año 21, y la Divina Providencia, sinisticha de nuestros padecimientos bajo la ferula revolucionaria, se dignó, en virtud de nuestros fervientes ruegos, hacer é inspirar à la Augusta Magestad del Señor Rey Luis Diez y ocho, y à los demas príncipes de la Santa Alianza, para que se pusiese un remedio à tantos males. No quisieramos recordar aqui, los inmensos gastos que ha costado al clero regular y secular, à varias corporaciones religiosas, à muchos beneméritos nobles, y en particular à las ordenes monacales, esa fatal *interencion armada* que se hizo absolutamente precisa, vista la irresolucion del Rey para ponerse à la cabeza de su propio partido; pero como ademas se hayan hecho otros extraordinarios desembolsos que unidos à los anteriores, prueban los incalculables sacrificios que han hecho las clases privilegiadas en favor del altar y el trono, y sostenimiento de la sacrosanta doctrina de la legitimidad, justo es, que haremos ahora la perdida casi irremediable del total de estos medios pecuniarios, pues habrian bastado por si solos, para *enderozar* la vacilante monarquia y sostenerla despues, debidamente, si la malherida, la impiedad y el pillage no hubiesen sellado constantemente todas las disposiciones gubernativas del Rey Fernando. Permitasenos pasar de largo el doloroso sacrificio de la guardia real de infanteria; mandada exterminar por el mismo Rey, desde los balcones de Palacio! Omitamos tambien el descubrimiento en que quedaron los Guardias de corps que fueron fieles, por no haber tenido el Rey valor para protegerlos, ni resolucion para mandarlos! Obidienos si es posible, aquella conducta doble con que el Rey, alentando indistintamente à los dos partidos, prolongaba todos los horrores de una guerra civil! Finalmente, cerremos los ojos à las escenas de sangre que han manchado nuestro suelo, y se representan à cada instante, delante de nuestra imaginacion con el doloroso recuerdo de los tremendos sacrificios que nos cuesta el Rey, en estos seis últimos años! Sobre esta pagina de nuestra historia política, se han agolpado las lagrimas de millares de inocentes, reducidos à la horfandad, à la emigracion, y à la miseria.

Pasemos pues al sitio de Cadiz y al glorioso triunfo del Serenísimo Señor Duque de Angulema, à cuya consumada pericia militar, à cuya sagacidad y à cuya consumada pericia política, se debió en gran parte la libertad del Rey, obtenida milagrosamente y por medio de la prostitucion, inaudita del Gobierno Revolucionario. Transportemosnos enton al Cuartel General del Exército Francés, en el Puerto-de-Santamaría, y sigamos desde ay la marcha del Rey hasta la presente época. De este modo, veremos que, restituido el Monarca à la legitimidad y soberania de sus derechos, y sentado nuevamente en el

2

trono, le costará el amargo conflicto de tener que pronunciar, mas de una vez, el nombre del Rey, envuelto con el de los mas encarnizados enemigos de la legitimidad, y quasi siempre, como el primer agente y motor de nuestras desgracias.

Asi pues, empecaremos la narracion de nuestros infortunios, con el reinado del Sor. Don Fernando 7º, y al boquejar el quadro de los crímenes, de los desbarios y de las devildades de este príncipe, se nos permitirá el detenernos lo absolutamente necesario; por que la compasion que en cierto modo merecen sus flaquezas, no debe disminuir ni en un apice, aqeei profunda resentimiento que ha debido inspirar con su atroz conducta dentro del corazón de sus mas fieles vasallos.

Publicos son y notorios, los esfuerzos que hicimos los Españoles antes y despues de la guerra de la independencia, para sentar sobre el trono de Castilla à Don Fernando. Por aquí tiempo, tubimos que luchar à la vez, con las armas victoriosas del colosal poder de Bonaparte y contra los rapidos progresos de ese fatal liberalismo, que abortaran para nuestro mal, las llamadas Cortes de Cadiz. El santo celo que siempre ha distinguido à nuestro clero secular y regular, y la infatigable actividad con que se aprovecharon nuestros virtuosos ministros; así del confesonario, como de la cathedra del Evangelio, durante aquel período de calamidad, puso en algun tanto, coto à la malignidad del Jacobinismo; sin dejar por esto de contribuir muy eficazmente al mantenimiento de aquel *furor* heroico que destruyera tantas legiones enemigas y que acabó por domoñar el orgullo de Bonaparte. Llegó Fernando 7º al territorio Español, y esta nacion generosa le recibió con las mayores demostraciones de *adecion* y de *lealtad*, sin embargo de que nadie ignoraba habia cumplimentado à Napoleón, por los triunfos que al principio de la guerra, obtuvo sobre nuestras tropas y ademas, todos sabian que nos llamaba *salvajes*, por que tan constante y honrosamente le defendiamos. El clero, una gran parte de la nobleza, varios generales incluso Labalhai y Elio, y muchos miembros de las mismas Cortes, corrieron presurosos à los pies del Monarca para advertirle del daño que habian causado los principios liberales y del eminente riesgo en que estaba su soberania. Sin embargo de este gran paso, no pudieron impedir que su debilidad accediese al Decreto de Valencia, por el qual, se comprometió el Rey à restablecer las antiguas Cortes, dejando, con este documento, un arma poderosa con la que nos han mortificado sordamente nuestros enemigos. Seis años de errores, de atropellamientos, de robos y de todo genero de males, sustituyeron à la entrada de Fernando, y como este careciese de las luces mas indispensables y aun de la energia necesaria para sostener sus propios crímenes, de aqui es que su gobierno, empezando por hacerse odioso à todas las clases, acabó por desacreditarse hasta el ridiculo. Reducido à la mas lastimosa situacion; fulto de recursos por el general desorden de la administracion pública; sin credito; sin fuerza moral y finalmente, en el mas perfecto caos de desorganizacion, y de anarquia, atrajo por si mismo, la rebelion militar del año veinte, sin que el pronunciamiento de esta, dispersase su apatia, ni menos le estimulase à oponerse de algun modo contra la rebelucion que sucedió inmediatamente, y de la qual, se nos han seguido tantos males, no siendo el menor, la perdida de mil millones de rs. que se habian empleado para el apresto militar de la expedicion de America. El Rey, devil y acobardado, juró y nos mundo jurar la Consti-

4

trono absoluto de sus antepasados (con el imponente apoyo de un exercito extranjero) lejos de sacar el mejor partido posible de tan ventajosa posicion, para asegurar su gobierno y consolidarlo, lo ha comprometido nuevamente con su posterior conducta, y ha desplegado à mayor abundamiento, con mucho mas furor y con escandalo de sus augustos aliados, la natural propension de su alma hacia la ingratitude, y la incapacidad moral y física que le hacen absolutamente indigno de la corona.

La mano tiembla al estampar sobre el papel el sin numero de horrores que se han seguido à este memorable libertamiento de la segunda cavidad de nuestro Rey. En vez de una justa consideracion à los anteriores sufrimientos de esta nacion magnanima y generosa, se ha entronizado una nueva especie de arbitrariedad que es mucho mas intolerable que la tirania. Los castigos han ocupado el lugar de las recompensas y la emigracion al extranjero se ha hecho ya necesidad entre todas las clases, siendo el comun azote de todos los partidos. Nuevas exacciones han sido requeridas de los maltratados Pueblos; repetidos sacrificios se han exigido, como de por fuerza, al Estado Eclesiastico, ya para mejorar la Escuadra, ya para las Expediciones militares contra la insurgente America; para la formacion y organizacion del Exército permanente; para el armamento de los voluntarios Realistas; para fertilizar algunas Plazas y despues de todo, nos hallamos en peor condicion que en la que estaríamos si à lo menos no se hubiesen malgastado tantas sumas, por que ni se trata de llevar à cabo la reconquista de America, ni ha mejorado el Exército permanente, ni se han organizado enteramente las Milicias, ni estan armados todos los Realistas, ni se ha rehabilitado ninguna Plaza; resultando de esta desorganizacion interior del Reino, la necesidad de pagar al gobierno Francés, ocho millones de rs. todos los meses para que nos *linda el favor* lumillante de la continuacion de sus tropas. A este efecto, se han creado contribuciones extraordinarias sobre diferentes ramos de la industria pública, las cuales, despues de cubrir el expresado tributo, producen muchos sobrantes que à costa de nuestra pobreza general, el Rey y sus favoritos han sabido desviar, con la mayor impudencia, hacia otros proyectos: Donativos cuantiosos de muchos RR. Arzobispos y Obispos del Reino; de corporaciones Municipales; de Grandes de España; de titulos de Castilla; de comerciantes de la Havanna y de otros puntos y en fin, el sudor y la sustancia de quantos fieles vasallos se han hallado en disposicion de contribuir al restablecimiento de la Religión y del absolutismo, todo, todo se ha disipado como el agua, entre las manos impuras de esos agentes inmorales de la Camarilla. ¿De que han servido pues, tantos esfuerzos? ¿Con que objeto se ha esmerado nuestro celo en la multiplicacion de tan importantísimos servicios? ¿Para qué tantas pruebas heroicas de nuestra lealtad y de nuestro patriotismo? *Para dejarnos reducidos à la nullidad vergonzosa en que nos hallamos, y lo que es aun mas horroroso, para entregarnos desarmados à nuestros regeneradores politicos!!!*

No os aturdaís, Españoles, de lo que acabais de oír: todo es verdad; todo es demostrable; pero, que pudierais esperar de un Rey que mientras labalhai con vuestra noble sangre las manchas que él dejara sobre el trono; mientras agotabais vuestros recursos en sosten de la santa causa que él mismo no osara defender; al mismo tiempo que oponiais el escudo diamantino de vuestros leales pechos contra el tor-

rente impetuoso de la revolución y del jacobinismo; y por último, cuando la emulación de la mas acrisolada fidelidad produjera entre nosotros, razgos sublimes de virtud; entonces, ese desgraciado Monarca, apático, è insensible à vuestros sacrificios y sin dolerse de ellos, pasaba sus horas alegremente jugando à la cometa, desde las azoteas de Cadiz! ¿Que pudierais prometeros, repetimos, de un Príncipe, cuya devilidad, plegandose à las insinuaciones del nifimo que le habla, no ha hecho escrupulo de firmar à un tiempo à el destierro, à el patibulo de sus mejores amigos? Diganlo, sino, los Vgarte, los Morenos, los Artieda, los Escoiquiz y posteriormente, los Merino, los Trapense, los Chambò, los Capapé, los Locho, los Sampere, los Misas y tantos otros sortenedores del altar y el trono! : Que hablen los manes del inmortal Bessieres y de sus inclitos compañeros, asesinados, de orden del Rey, por el traidor Conde de España! Que se lebanen de la tumba tantos desgraciados que no han tenido mas delito que el do manifestarse decididos por la sacrosanta causa de la legitimidad! Preguntad à muchos que aun siguen encarcelados y bajo la feroz dominacion de la policia! En una palabra, preguntad à vosotros mismos; ya como labradores, ya como artesanos ò ya como particulares ¿ que bienes? ¿ que ventajas se os han hecho tocar, despues de haber verificado à tanta costa, nuestra ultima contrarrevolucion? ¿ Que favor? que prerrogativa? que proteccion han experimentado vuestras respectivas clases, procedente de la mano, ò de la voluntad ò del consentimiento de ese desnaturalizado Príncipe? Pero acabemos de razzgar el velo con que ha querido ocultar à vuestros ojos, su perfidia! Manifestemos, con mayores datos, hasta donde ha podido llegar la devilidad, la estupidez, la ingratitud, y la mala fe de ese Príncipe indigno, de ese parricida (1), de ese mal esposa, de ese perdido amigo, de ese mal hermano (2) y de ese monstruoso compuesto de lo mas refinado dela perversidad. Sabed, pues, Españoles, que el resultado de todo quanto hemos hecho, ha sido el de colocarnos, según dejamos referido, en una condicion mucho mas espionosa que aquella en que nos vimos antes del pronunciamiento de la revolucion. Sabed que Calomarde, ese Ministro del Rey en quien todos los hombres de bien habian fijado los ojos, ese atleta de la lealtad, corrompido al fin con el ejemplo de su amo, acaba de hacer traicion à sus propios principios, vendiendose por veinte millones de rs. a la influencia Inglesa y acordando con el Ministro Britanico residente en esta Corte, el contribuir por su parte, à *des honorabre reconocimiento de los empreritos que hicieron las llamadas Cortes durante el imperio de la Revolucion, y al mucho mas deshonorable reconocimiento de la independencia de America.* Sabed, que Fernando 7º, insensible ya à todà clase de delicadeza, y barrenando el principio de la legitimidad, a que debe el trono, *ha vendido su consentimiento para acceder à las expresadas medidas en la primera ocasion favorable que se le presente.*

(1) Porque ès sabido que mandò envenenar à sus ancianos padres, quando estos se hallaban en Roma, habiendolo intentado anteriormente como consta del Manifiesto que en el año siete, hizo S.M. el Sor. Don Carlos IV. al pueblo español. Veanse las Gazetas de aquella epoca.

(2) Alude esto à las escenas del Escorial y de Sacedon contra el pudor y contra la virtud intachable de la Srna. Sra. Yufana Dofia Maria Francisca.

He aqui, Españoles, en compendio, la enumeracion de nuestros presentes males y de los innumerables peligros que nos rodean. He aqui las razones que han puesto la pluma en nuestras manos, para dirijirlos la palabra. He aqui el fundamento sobre el qual lewantamos la voz, a la faz de la Nacion y de la Europa, proclamando nuestro honor, nuestra religion y nuestra independencia. De aqui, deducimos la absoluta necesidad de un simultaneo pronunciamiento que reuniendo en masa a la honrada mayoría del pueblo Español, concentre en un objeto unico la concurrencia general de todos nuestros esfuerzos. *El objeto pues à que nos referimos, la santa empresa à la qual os combidamos en el nombre de nuestro Salvador Jesucristo y de Pedro y Pablo sus Apostoles; nuestro plan en fin, no es, ni será otro, que el de Salvar de un solo golpe LA RELIGION, LA YGLESLIA, EL TRONO, Y EL ESTADO.*

Para esto se necesita, que ante todas cosas, derroquemos del trono al estúpido y criminal Fernando de Borbon, instrumento y origen de todas nuestras adversidades y esta medida, por violenta que parezca, ès absolutamente necesaria, pues està escrito que *salus populi suprema lex est.* Es menester pues arrojarlo ignominiosamente, no solo del asilo del Palacio y de la Corte, sino tambien del territorio que hoy pertenece y del que pueda pertenecer en lo sucesivo à esta Monarquia. Separemos de nuestro contacto y de nuestra vista la impureza de su persona, no sea que como el leproso de la Escritura, infeste en adelante qualquier cosa humana que se le acerque; y quando la Divina Providencia nos haya facilitado este primer paso, coronando nuestras armas del laurel de la victoria, *si fueren obligadas à batirse contra las auxiliares Francèsas,* entonces, Españoles, sin mas detencion concluyamos la obra de nuestra verdadera regeneracion politica, saliendo de una vez desde este abismo de peligros en que nadamos, al mas perfecto estado de seguridad, de paz y de gracia. Hagamos resonar por el aire inuos de alavanza para impetrar la ayuda del Todo Poderoso y pedirle que proteja nuestra obra. Pongamos en sus divinas manos los destinos futuros de nuestra amada patria con la sobranete nave de la Yglesia y juremos como Cristianos, *triunfar ò morir* en esta santa causa. Finalmente, Españoles, proclamemos, como gefe de ella, à la AUGUSTA MAGESTAD DEL SEÑOR DON CARLOS V. porque las virtudes de este Príncipe èxcelso, su conocido caracter y magnanimidad, y su firme adopcion al cielo y a la Yglesia, son otras tantas garantias que ofrecen à la España, bajo el suave yugo de su paternal dominacion, un reinado de piedad, de prosperidad y de ventura.

He aqui, lo que os deseamos en Jesucristo, Nos, los miembros de esta CATOLICA FEDERACION, con el favor del Cielo y la Bendicion èterna. Amen.

Madrid, à 1º de Noviembre de 1826.

De acuerdo de esta Federacion, se mandò imprimir, publicar y circular.

Fr. M. del Sº Sº

SCRIO.

resolviéndose de este modo à sacrificar el honor, los derechos de conquista y tantos otros intereses de este país, por el valor de quinientos millones de rs. que el maquiavelico Gabinete de San James, de acuerdo con los Americanos, ha ofrecido depositar à los ordenes del Rey, en el Banco de Ynglaterra. Sabed, que este mismo Fernando se ha dejado igualmente sobornar para reconocer muy pronto à ese Gobierno revolucionario que acaba de instalarse en Portugal, con eminente peligro del orden y de la tranquilidad de estos Reinos, atendida la facilidad con que pueden comunicarse los principios democraticos por el inmediato contacto de ambas potencias. : Sabed, que con este objeto, ha rechazado firmemente las ofertas de la Reina viuda, de Portugal, su augusta hermana, y las de varios nobles, prelados, militares y otros celosissimos barones que habrian tomado sobresi, la estirpacion del germen revolucionario, desde el punto y hora en que apareció, si Fernando, les hubiese acordado, desde un principio, la sencilla cooperacion que para tan santo objeto necesitaban. Sabed, que se han vendido y vendido surrecticiamente varias alhajas pertenecientes a la corona, así en esta Corte, como fuera de España, sin que se sepa hasta ahora el objeto que pueda tener en el Rey, ni sus favoritos para una enagenacion tan desusada. Sabed, que para colmo de todas nuestras desgracias, se nos asegura que ha cedido el Rey à las insinuaciones de algunos Gabinetes extrangeros, hasta los quales ha penetrado ya el iluminismo, y de acuerdo con ellos, se ha comprometido a imponernos, si le ayudan, el insoporabte yugo de una Carta Constitucional, muy parecida a la del Emperador Don Pedro; con cuyo ultimo paso, facilitando el acceso de aquellos espiritus inquietos y turbulentos que andan vagando por tierras lejanas, acabara ya dar al travez con nuestra Religion, Catolica, Apostolica Romana, dejando que se entronicen el vicio sobre la virtud, ò lo que es lo mismo, estableciendo el imperio, de lo que llaman ilustracion, èsos furibundos apostoles del jacobinismo. Sabed, que en virtud de este cambio de politica, y segun ciertas medidas alarmantes de nuestro actual Gobierno, debemos temer con algun fundamento, que el Ejercito Francès no tiene ya por objeto el contener à los liberales, sino el apoyar al Rey para las reformas indicadas, virulando de este modo nuestra fidelidad y pagandonos tan iniquamente, por la buena acogida que ha recibido de nosotros. Sabed, que Carlos 10, se parandose de la senda recta que le trazaron las virtudes de su antecesor el Señor Luis xviii. de gloriosa memoria, y destruyendo los principios de la legitimidad de los quales, hace poco tiempo se titulaba defensor, se ha declarado en favor de las ideas revolucionarias dando entre otras pruebas, la de facilitar entrada al Pabellon de los insurgentes Americanos, dentro de los Puertos, Ensenadas, Bahias, y Surgideros del Reino de Francia. Sabed, que à favor del cambio que se proyecta, ya se consideran otra vez Ministros y gobernantes, los refugiados liberales que estan en Francia è Ynglaterra; es decir; tornaremos a ver las riendas del gobierno en las ineptas manos de los Argüelles, de los valdez, de los Yandiola, de los Quadra, de los Calatraba, de los Toreno y de todos aquellos desnaturalizados Españoles que despues de haber sido traidores à su Rey como autores de la constitucion del año doce, fueron tambien traidores à esta misma constitucion para sustituir à ella las decantadas camaras en que se habian propuesto figurar mas durablemente, con la investidura de Pares. Y finalmente, sabed, que està todo perdido y que el triunfo de la revolucion nos amenaza muy de cerca, si quanto antes no nos reunimos en rededor del trono y de la Yglesia para salvarnos.

